

บทที่ 2

การจัดพิมพ์หนังสือและหลังวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516

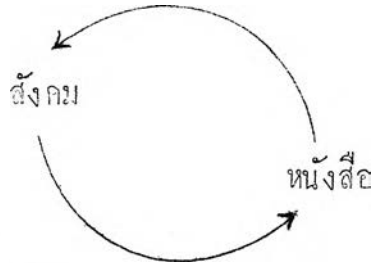
หนังสือกับสังคม

ในทางสังคมวิทยา สังคมเห็นสิ่งที่บุคคลอยู่รวมกันได้สร้างขึ้น เพื่อประโยชน์ของตนเองในการดำเนินควาสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสังคมนั้น ๆ เพื่อจะได้ใช้สถาบันสังคมให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายและเป็นระเบียบเรียบร้อย¹ ในการติดต่อสัมพันธ์กันในสังคมนั้น นอกจากจะเป็นการพูดคุยกันโดยตรงแล้ว ในสังคมที่เจริญจะใช้สื่อมวลชนอันได้แก่หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ เป็นเครื่องมือในการสื่อสารสัมพันธ์ นอกจากเครื่องมือดังกล่าว หนังสือก็เป็นสื่อกลางที่สำคัญอีกประเภทหนึ่ง คนในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจซึ่งกันและกันได้ คนที่อยู่ห่างสังคมก็สามารถเข้าใจคนต่างสังคมได้โดยใช้หนังสือเป็นสื่อกลาง

หนังสือจึงมีอิทธิพลในการเสริมสร้างทัศนคติต่อบุคคลในสังคม ซึ่งจะมีผลในการเปลี่ยนแปลงลักษณะสังคมได้ ในทางกลับกันสังคมก็มีอิทธิพลต่อหนังสือ เพราะนักเขียนซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมจำต้องใส่ใจในเหตุการณ์บ้านเมือง ดังนั้นความคิดเห็น ความรู้สึกที่นักเขียนมีส่วนร่วมกับคนร่วมสมัยนั้นจะแสดงออกมาในเนื้อหาของหนังสือ หนังสือกับสังคมจึงมีบทบาทและอิทธิพลต่อกัน รูปแบบของอิทธิพลระหว่างหนังสือกับสังคมมีดังนี้²

¹ไพฑูริย์ เครือแก้ว, ลักษณะสังคมไทยและหลักการศึกษามุมมอง (พระนคร: โรงพิมพ์เกอกูล, 2506), หน้า 3.

²วิทย์ ศิวะศรียานนท์, วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 3 แกะไขเก็บเก็บ, พระนคร: สยามภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, 2504), หน้า 193.

สังคมมีบทบาทและอิทธิพลต่อหนังสือ

สังคมยอมมีอิทธิพลต่อนักเขียน นักเขียนยุคใดสมัยใดจะรอดพ้นจากอิทธิพลของสภาพการเมือง สังคม และเศรษฐกิจสมัยนั้นหาได้ไม่ แต่จะกลับตกอยู่ในอำนาจของสังคม ไม่ต้องดูอื่นไกล การที่นักเขียนมองโลกาภิวัตน์ที่สังคมไซ้ก็แสดงอิทธิพลของสังคมเสียแล้ว³ ความคิดเห็น ความรู้สึกที่นักเขียนมีส่วนร่วมับสังคม สภาพความเป็นไปของสังคมจะปรากฏออกมาในเนื้อหาของหนังสือ หนังสือจึงเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นภาพ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนความคิดเห็นทางค่านิยม การเมือง ศาสนา และค่านิยมอื่น ๆ ฉะนั้นหนังสือจึงเป็นผลผลิตของสังคม⁴ ถ้าต้องการดูว่าสังคมเป็นอย่างไร ก็ดูได้จากหนังสือที่ผลิตออกมาในสังคมสมัยนั้น

การเรียนรู้เข้าใจถึงสังคม สังคมสมัยสุโขทัยและอยุธยาคนใดจากหนังสือและศิลาจารึก เช่น ศิลาจารึก หลักที่ ๓ สะท้อนให้เห็นรูปแบบของสังคมในด้านการปกครอง กฎหมาย และวัฒนธรรมของสังคมสมัยนั้น⁵ หนังสือ ไตรภูมิพระร่วง แสดงให้เห็นถึงสังคมไทยกับพุทธศาสนา ส่วนหนังสือสมัยกรุงศรีอยุธยาได้สะท้อนให้เห็นความรู้สึกนึกคิดของชาว

³ เรือง เกียวกัน, หน้า 187.

⁴ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, วรรณกรรมการเมือง, วรรณกรรมเพื่อชีวิต ฉ.3 (กรกฎาคม, 2516), 69-75.

⁵ สิทธา พิณิจกุลอด, วรรณกรรมสุโขทัย (พระนคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2515), หน้า 41-43.

อยุธยาที่มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนา และเชื่อมั่นในเรื่อง กฎแห่งกรรม การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ในขณะที่เดียวกันยังยึดถือคติทางศาสนาพราหมณ์ มีความเชื่อในเรื่องอำนาจ ศักดิ์สิทธิ์ สิ่งที่แสดงออกอย่างเด่นชัดอีกอย่างหนึ่ง คือ การเทิดทูนพระมหากษัตริย์ในฐานะ องค์สมมติเทพ และความภูมิใจในชาติของตน นอกจากนี้หนังสือยังสะท้อนให้เห็นว่าชาว อยุธยาที่มีความรู้สึกอันละเมียดละไม มีความรักในศิลปวัฒนธรรม มองเห็นชีวิตเป็นสิ่งที่น่า รื่นรมย์⁶

สภาพสังคมไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก่อนที่จะมีการพิมพ์นั้นจะศึกษาคนๆ ใดจาก หนังสือเช่นกัน โดยเฉพาะวรรณคดีต่าง ๆ ใดสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมที่ระบอบสมบูรณา ญาสิทธิราช มีการแบ่งชั้นวรรณะ องค์พระมหากษัตริย์ ชุนนางมีการศึกษา และมีสิทธิมี เสี่ยงในการบริหารประเทศ ส่วนพ่อค้าประชาชนจักอยู่ในพวกวรรณะต่ำ ไม่ค่อยมีการ ศึกษา และไม่มีสิทธิมีเสี่ยงในการบริหารประเทศ นอกจากนี้หนังสือยังสะท้อนให้เห็นชีวิต ความเป็นอยู่ คีลธรรม และประเพณีของไทย เช่น เรื่อง ขุนช้างขุนแผน ได้บันทึกภาพ ชีวิตและประเพณีชาวบ้านของสังคมไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น และเป็นที่ยอมรับกันว่า มีคุณค่าในทางเป็นเอกสารสังคมได้เป็นอย่างดี⁷ พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เช่น เรื่อง อิเหนา ได้กล่าวถึงประเพณีราชสำนัก แต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 ถูกกล่าวหาว่าเป็นวรรณคดีโดยเฉพาะของ เจ้านาย หาใช่วรรณคดีของประชาชนไม่ อย่างไรก็ตามพระราชนิพนธ์ก็เป็นบันทึกภาพชีวิต ความเป็นอยู่ และบันทึกอารมณ์ที่เกิดต่อเหตุการณ์สมัยนั้นเช่นเดียวกัน ฉะนั้นก็แต่ว่าพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 นั้น กล่าวถึงชีวิตในพระนครหลวง แต่ ขุนช้างขุนแผน กล่าวถึงชีวิตนอก พระนคร⁸ ยังมีหนังสือเรื่องอื่น ๆ อีกที่สะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม

⁶ นิตยา กาญจนะวรรณ, วรรณกรรมอยุธยา (พระนคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2515), หน้า 224.

⁷ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, "หัวใจของวรรณคดีไทย," วรรณวิทยากร (พระนคร: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514), เล่ม 1 "วรรณคดี," หน้า 61.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 67.

และศาสนา เช่น เรื่อง พระอภัยมณี สังข์ทอง พระปฐมสมโพธิกถา และ มหาเวสสันดรชาดก เป็นต้น

สังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเมื่อได้รับอิทธิพลจากประเทศตะวันตก การพิมพ์หนังสือ ได้มีบทบาททำให้เกิดวรรณกรรมมากขึ้น เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และ หนังสือประเภทสารคดี หรือ วิชาการ รวมทั้งได้เกิดงานเขียนประเภทนวนิยาย เรื่องสั้น และบทความสารคดี ซึ่งเป็นงานเขียนประเภทร้อยแก้วสำหรับหนังสือพิมพ์นั้นนับว่ามีบทบาทมาก เป็นสิ่งที่บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกประเทศให้คนไทยได้รับรู้เรื่องราวความเป็นไปต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว

ในสมัยที่มีการค้นคว้าทางการเมืองระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะหลังการเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดิน ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และเรื่อยมาจนถึงสมัยปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าเรื่องราวในหนังสือจำนวนมากไม่น้อยที่เรียก ร่องลือ เสรีภาพและความเสมอภาค เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมให้ยุติธรรมยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันได้ชี้ให้เห็นสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ที่เสื่อมโทรมปราศจากความยุติธรรม ดังจะเห็นได้จากหนังสือบทความทั้งสารคดี และบันเทิงคดีบางเรื่องของนักเขียน เช่น เรื่อง ทลวิภาคพจนกิจ และ ศิริพจนภาค ของ เทียนวรรณ หรือ ต.ว.ส. วัฒนาโก โคลงกลอนเรื่อง ประชาสามัคคีของเรา และ กระดูกสันหลัง ของ ครูเทพ หรือเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เมืองนิมิตร ของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ บทความเรื่อง ชีวิตของประเทศ ของ พระยาศรราชย์พิพัฒน์ แลไปข้างหน้า และ จนกว่าเราจะพบกันอีก ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ แผ่นดินนี้ของใคร ของศรีวิรัตน์ สถาปนวัฒน์ นักบุญ-คนบาป ของ อิศรา อมันตกุล ปีศาจ ของเสนีย์ เสาวพงษ์ ฟ้าบน ของลาวคำหอม (คำสิงห์ ศรีนอก) ทางรอดของไทย ของ เปลื้อง วรรณศรี โฉมหน้าศักดินาไทย ของ จิตร ภูมิศักดิ์ เราชนะแล้วแม่จ๋า ของ นายผี (อัศนี พลจันทร) ฯลฯ

หนังสือ หรือ บทความของนักเขียนที่กล่าวนามนามนี้แม้จะมีปริมาณไม่มาก เมื่อเทียบกับจำนวนหนังสือทุกประเภทรวมกัน แต่ก็ได้สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมไทยที่เป็นจริงในอีกแง่มุมหนึ่ง คือ สภาพสังคมที่อยู่ศีลธรรม ระบบการเมืองที่รวบอำนาจไว้ในมือของกลุ่มบุคคลส่วนน้อยที่มีอำนาจ มีการกีดกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนส่วนใหญ่ การฉ้อราษฎร์บังหลวง ตลอดจนปัญหาเศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ของคนรวยกับคนจนต่างกันมาก เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าขอเขียนที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ ก็คือสภาพความเป็นจริงในสังคม ฉะนั้น สังคมจึงมีบทบาทต่อหนังสือ คือ บทบาทในการสร้างเนื้อหาให้กับหนังสือ

หนังสือมีบทบาทและอิทธิพลต่อสังคม

ดังที่กล่าวแล้วว่า หนังสือเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นภาพสังคม สภาพสังคมเป็นอย่างไร เนื้อหาในหนังสือก็ปรากฏออกมาตามสภาพเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม นักเขียนมิได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของสังคมเสียทุกสิ่งทุกอย่าง นักเขียนย่อมมีอิสระที่จะแสดงความคิดเห็นซึ่งอาจจะขัดแย้งกับความเป็นจริงก็ได้ ในแง่นี้หนังสืออาจจะเป็นกระจกเงาที่เดือนกลางสะท้อนให้เห็นภาพที่บิดเบือนได้ ในกรณีเช่นนั้นนักเขียนอาจใช้หนังสือเป็น เครื่องมือเพื่อจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เพื่ออนุรักษ์สังคม หรือเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมใหม่

อย่างไรก็ตามนักเขียนอาจจะไม่มีความประสงค์ที่จะใช้หนังสือเป็น เครื่องมือเพื่อการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพียงแต่ต้องการระบายหอคอารมณ์ หรือบันทึกสภาพสังคมที่ดำรงมา ลักษณะสังคม ค่านิยม วัฒนธรรม ความเชื่อหรือ ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ตามสภาพความเป็นจริงลงไปบนหน้าหนังสือ เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป ข้อความในหนังสืออันคงมีชีวิตชีวาอยู่เรื่อยมาหาได้เปลี่ยนแปลงไปไม่ หนังสือจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการ เชื่อมต่อของสังคมจากระยะหนึ่งไปอีกระยะหนึ่ง⁹

⁹เกษม สุวรรณกุล, "หนังสือกับสังคม, รายงานการประชุมสามัญประจำปี พ.ศ. 2516 ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ หรือสมาคมแห่งชาติ ทาวาสุกรี วันที่ 3 ธันวาคม 2516," วารสารห้องสมุด 18 (มกราคม-กุมภาพันธ์, 2517), 18-19.

สังคมสมัยกรุงศรีอยุธยาที่สืบทอดกันมาจะสังคมประเพณี วัฒนธรรม จากสังคมสมัยกรุงสุโขทัยโดยผ่านทางหนังสือ อิทธิพลของหนังสือสมัยกรุงสุโขทัยนั้นมีบทบาทในการสร้างสรรค์พฤติกรรมทางสังคมที่ดียิ่ง โดยเฉพาะ เรื่อง ไตรภูมิพระร่วง มีอิทธิพลอย่างมากและมั่นคงในอุดมการณ์ของคนไทยในสิ่งที่เกี่ยวกับลักษณะคนมีบุญบารมีเป็นที่นิยมยกย่องของบุคคลในสังคม คือ คนที่มีบุญคุณมีจิตใจเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ นำบุคคลอื่นให้บำเพ็ญทาน และ เสียสละทรัพย์สินสร้างถาวรวัตถุ สาธารณประโยชน์ และศาสนสถาน¹⁰ พฤติกรรมและความคิดดังกล่าวได้ปลูกฝังและถ่ายทอดสืบกันต่อมาในสังคมไทยสมัยหลัง แม้ในปัจจุบันคนไทยส่วนมากยังยอมรับความคิดเห็น

หนังสือสมัยกรุงศรีอยุธยาที่มีอิทธิพลสืบต่อมาในสมัยหลังเช่นกัน เช่น เรื่อง ประกาศไองการแข่งน้ำ เป็นวรรณกรรมที่ใช้ในพิธีการมีอายุการใช้งานยาวนานที่สุด คือตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึง พ.ศ. 2475 อันเป็นปีที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง¹¹ และในปี พ.ศ. 2512 ได้เริ่มมีพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาชนอีกโดยรวมอยู่กับพระราชพิธีพระราชทานราชอิสริยาภรณ์มีศักดิ์รามธิบดี ในพิธีนี้มีพราหมณ์อ่าน ประกาศไองการแข่งน้ำ¹²

สำหรับหนังสือสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้สะท้อนให้เห็นระบบเจ้าขุนมูลนาย ประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งมีอิทธิพลต่อสังคม ทำให้ประชาชนสามัญต้องคอยรับใช้เจ้านายเข้าพึ่งบารมีของเจ้านายคนใดคนหนึ่ง ประเพณีนิยมเหล่านี้ได้ฝังแน่นในจิตใจของคนไทย และสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากค่านิยมของสังคมไทยทั่วไป เช่น รักพระมหากษัตริย์ นิยมเจ้านาย และยศฐานบรรดาศักดิ์ เคารพผู้มีอาวุโส ชาติความกระตือรือร้นยอมรับบุญรับกรรม ไม่โต้แย้ง นิยมพิธีการและการทำบุญเกินกำลัง เป็นต้น ค่านิยมเหล่านี้จะพบเห็นได้จากหนังสือ

¹⁰ ลีททา พินิจภูวดล, เรื่องเดิม, หน้า 163.

¹¹ นิตยา กาญจนะวรรณ, เรื่องเดิม, หน้า 227.

¹² ม.ล. ปีย์ มาลากุล, พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาพหุศักราช 2512 (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2512), หน้า 1-5.

หรือข้อเขียนที่เป็นสุภาษิต หรือ คติสอนใจ เช่น "สิบพ่อค้าไม่เท่าพระยาเลี้ยง" "เป็นบุญน้อย
ค้อยกมพมกร" "เดินตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด" "แข่งอะไรก็แข่งได้ เว้นแต่แข่งบุญ และ
วาสนา" "รูอะไรไม่สู้วิชา วิชาดีกว่ารอดเป็นยอดดี" ฯลฯ

จากตัวอย่างข้อเขียนที่ยอมรับเป็นค่านิยมของสังคมดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าหนังสือ
มีบทบาทต่อสังคม เป็นสิ่งที่สืบทอดเจตนา และการกระทำจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง และ
ยังมีอิทธิพลในการสร้างสังคมใหม่ให้มีลักษณะเช่น สังคมเก่า คือ ยึดถือแนวปฏิบัติเป็นแบบ
อย่างของสังคมในสมัยต่อ ๆ มา หนังสือจึงเป็นสิ่งที่ช่วยอนุรักษ์ ลักษณะสังคม ค่านิยม และ
วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมให้สืบทอดไป ในขณะที่เดียวกันหนังสือยังเป็นเครื่องมือสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลง
ทัศนคติของมนุษย์และสังคมด้วย

สังคมนั้นเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา "สังคมมีอาจหลักเลี้ยงให้พ้นไปจากกฎแห่ง
อนิจจังได้"¹³ ปัญหาหรือความขัดแย้งในทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองก็เกิดขึ้นตาม
มาจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะสังคม หากระบอบการเมืองเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิ
เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ นักเขียนก็มีโอกาสบันทึกปัญหา ความขัดแย้ง พร้อมกับ
เสนอความคิดเห็นหรืออุดมการณ์ เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม เพื่อสร้างสรรค์หรือเปลี่ยนแปลงสังคม
ไปในทางที่ดีกว่า อุดมการณ์นั้นมีอิทธิพลในการสร้างทัศนคติของมนุษย์ในสังคมได้และใน
บางครั้งจะมีบทบาทในการ เปลี่ยนแปลงลักษณะสังคมได้โดยที่เดียว

จากข้อเขียนในหนังสือต่อไปนี้ แสดงให้เห็นว่าหนังสือมีบทบาทและอิทธิพลต่อสังคม
มาก

1. Mein Kampf โดย ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ถือเป็นคัมภีร์ทาง
การเมืองของชาวเยอรมัน มีบทบาทในการสร้างทัศนคติของชาวเยอรมันเป็นอันมาก¹⁴

¹³ปรีดี พนมยงค์, ความเป็นอนิจจังของสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 4; พระนคร: โรงพิมพ์
นิติเวช, 2513), หน้า 17.

¹⁴Robert B. Downs, Books that Changed the World (Chicago :
American Library Association, 1956), p.129.

2. Das Kapital โดย คาร์ล มาร์กซ (Karl Marx)

3. The Communist Manifesto โดย คาร์ล มาร์กซ และ เฟรเดอริค เองเงิลส์ (Friedrich Engels)

หนังสือทั้ง 2 เล่มนี้มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม เป็นหนังสือที่มีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ไม่เพียงพอนเฉพาะในประเทศหนึ่ง ประเทศใดเท่านั้น แต่มีอิทธิพลไปในประเทศต่าง ๆ ควบ¹⁵

4. An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations โดยอดัม สมิท (Adam Smith.) เป็นตำราที่ช่วยเผยแพร่ลัทธิทุนนิยมไปทั่วโลกเช่นกัน

5. มหากาพย์การทะเลาะ และ รามายณะ พราหมณ์แห่งศาสนาฮินดูได้ใช้หนังสือนี้เพื่อโน้มน้าวให้คนนิยมเทพเจ้าของพราหมณ์ และถูกเกลียดชังเทพเจ้าเดิมของตน ซึ่งได้รับผลสมหวังอย่างยิ่ง¹⁶

นอกจากนี้ยังมีหนังสืออีกเป็นจำนวนมากที่มีบทบาทต่อสังคม เช่น The Prince โดยนิคโคโล โลแมคเคียเวลลี (Niccolo Machiavelli) Common Sense โดย โทมัส เพน (Thomas Paine) และ Social Contract โดย จัง จากส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) เป็นต้น และเล่มที่นับว่าสำคัญมากคือ The Republic โดย เพลโต (Plato) และ The Politics โดย อริสโตเติล (Aristotle)

จะเห็นได้ว่านักการเมือง นักปฏิรูปสังคม ได้ใช้หนังสือเพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ สอดแทรกความคิดเห็นในระบบการเมือง ระบบสังคม คำสั่งสอน คำโน้มน้าวให้มนุษย์และสังคม

¹⁵ Ibid., p.11.

¹⁶ สัทธา พิณีภูวดล, "แนวโน้มนววรรณกรรมไทยปัจจุบัน," วรรณกรรมไทยปัจจุบัน (เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2516), หน้า 80.

เปลี่ยนแปลงเป็นผลสำเร็จมาแล้ว

ในสังคมไทยสมัยที่มีการค้นคว้าทางการเมือง หนังสือมีบทบาทในการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค เรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นไปในวิธีที่ถูกต่องยุคธรรม มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ เช่น ขอเขียนของ เทียนวรรณ ในหนังสือพิมพ์ ทูลวิภาคพจนกิจ (พ.ศ.2443-2449) และ ศิริพจนภาค (พ.ศ. 2450 - 2451) มุ่งเสนอให้รัฐบาลปรับปรุงประเทศไทยให้เจริญ ชัดชนบทรวมเขียมประเพณีค่านิยมที่ไม่เหมาะสม เช่น ให้เลิกทาสให้เลิกการค้าฝิ่น เลิกการคอร์รัปชัน เสนอให้ชายหญิงมีความเสมอภาค ให้เด็กมีเมียมาก และเลิกทาส เป็นต้น¹⁷ ความคิดต่าง ๆ เหล่านี้มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมและได้เกิดผลในเวลาต่อมา เช่น ประกาศเลิกทาส พ.ศ.2459 ประกาศเลิกทาส พ.ศ.2448 ประกาศให้มีภรรยาคนเดียว พ.ศ.2478¹⁸

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 นายปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอร่าง เค้าโครงเศรษฐกิจ รัฐบาล และได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางทั้งในสมัยนั้นและสมัยปัจจุบันว่าเป็นเค้าโครงเศรษฐกิจที่มีความโน้มเอียงไปทางคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตาม เค้าโครงเศรษฐกิจ นี้ให้ความรู้ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และมีอิทธิพลในการสร้างทัศนคติต่อประชาชนจำนวนมากน้อย สิ่งที่ปรากฏอยู่ในเค้าโครงเศรษฐกิจ รัฐบาลต่อ ๆ มาได้รับทำเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา เช่น สหกรณ์ ธนาคารชาติ และการประกันสังคม เป็นต้น¹⁹

¹⁷ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (ผู้รวบรวม), สรวนิพนธ์ของเทียนวรรณ. (กรุงเทพฯ: องค์การศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2517), หน้า 45-47.

¹⁸ "อดีตปัจจุบันอนาคตของหนังสือพิมพ์ไทย," นิสิตนักศึกษานิตยสาร 4 (กรกฎาคม, 2518), หน้า 5.

¹⁹ เคื้อน บุนนาค, ทนายปรีดี รัฐบาลอาวโส แผนร่างเศรษฐกิจไทยคนแรก (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สามัคคีธรรม, 2517), หน้า ๕ (คำนำ).

ในปัจจุบันมีหนังสือเกี่ยวกับลัทธิสังคมนิยม และคอมมิวนิสต์ เป็นจำนวนมาก บางเล่มมีเนื้อหาที่แสดงว่าได้รับอิทธิพลมาจาก เคาโจรง เศรษฐกิจ และหลายเล่มที่ยึดถือแนวความคิดเห็นหรืออุดมการณ์จากข้อเขียนของนักเขียนและนักปฏิวัติต่างประเทศ เช่น คาร์ล มาร์กซ วิ.ไอ.เลนิน เหมาเจ๋อตุง เซ กูวารา แฟรงซ เฟนอน โยจินันท์ ผอง ปอด ชาตร์ อัลแบร์ คาญู ในขณะที่เดียวกันมีลัทธินักศึกษาและประชาชนจำนวนมากที่นิยมความคิดเห็น หรืออุดมการณ์จากข้อเขียนที่เรียกว่า "ศิลปะเพื่อประชาชน"²⁰ ของกุหลาบ สายประดิษฐ์ อิศรา อมันตกุล เสนีย์ เสาวพงศ์ อินทรายุช จิตร ภูมิศักดิ์ เปลื้องวรรณศรี นายผี ทวีปวร เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นลัทธินักศึกษาและประชาชนบางคนได้นำอุดมการณ์ไปปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลง หรือปฏิวัติสังคมให้เป็นจริง เป็นจริงขึ้นมา จึงกล่าวได้ว่าข้อเขียนจากหนังสือของนักเขียนนักปฏิวัติมีบทบาทและอิทธิพลในการสร้างทัศนคติ แนวปฏิบัติ ในทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองให้กับนักเขียนนักอ่านในปัจจุบัน ข้อเขียนที่วิพากษ์วิจารณ์ ประเด็น วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวรรณคดี ของจิตร ภูมิศักดิ์ อินทรายุช และบรรจง บรรเจิดศิลป์ ได้รับการกล่าวขวัญกันมากในวงการศึกษายังคงก่อให้เกิดการจัดอภิปรายสัมมนา เพื่อปฏิบัติการเรียนการสอนกันเสียใหม่ โดยเฉพาะวิชาวรรณคดีไทย

กล่าวโดยสรุป หนังสือและสังคมมีบทบาทต่อกัน สังคมยุคใดสมัยใดก็มีอิทธิพลสร้างหนังสือซึ่งมีเนื้อหาไปตามสภาพสังคมยุคนั้น สมัยนั้นมีคำกล่าวที่ถูกท่องอยู่ข้อหนึ่งว่า "ดาอยาก

²⁰พิภกร [จิตร ภูมิศักดิ์], ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน (กรุงเทพฯ: โคม-ทักษิณ, 2517), หน้า 214-5 ให้ความหมายของ "ศิลปะเพื่อประชาชน" ไว้ว่า "ศิลปะเพื่อประชาชนคือศิลปะที่สอดคล้องต่อสภาพความเป็นจริง แห่งชีวิตของมวลชนผู้ทุกข์ทรมานในสังคมอันอยุติธรรม ศิลปะเพื่อประชาชนไม่เพียงแต่จะเปิดโปงความเลวร้ายของชีวิต... ไม่เพียงแต่จะศึกษาโลกและชีวิตตามที่มันเป็นจริงและสะท้อนฉายออกมาอย่างซื่อสัตย์... ไม่เพียงแต่จะเป็นเสมือนหมอกอันแหลมคมที่จะทะลวงแทง ศัตรูแห่งประชาชนเท่านั้น หากจักต้องเป็นเสมือนโคมไฟอันจาสว่างที่ส่องนำแนวทางให้ประชาชนมองเห็นมรรคาอันจักนำไปสู่สภาพชีวิตที่ดีกว่า และเป็นเสมือนเชื้อเพลิงที่จุดใจลงในกลางดวงใจของประชาชน เพื่อให้เขาค้นค้นคว้าความสำนึกในอันที่จะเปลี่ยนแปลงโลกและชีวิตให้ดำเนินไปสู่ความผาสุก และความดีงามอันสมบูรณ์แท้จริงอีก โสภหนึ่งด้วย"

จะรู้จักสังคมใดก็ ก็จึงดูจากหนังสือที่คนในสังคมนั้นอ่าน²¹ ขณะเดียวกันหนังสือก็เป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ประสบการณ์ อาจยังให้บุคคลผู้อ่านเกิดสติปัญญาและความสามารถในการปรับปรุงตนเองและสังคมของตนให้ประสบผลสำเร็จในทางที่ดีได้²¹

การจัดพิมพ์หนังสือก่อนวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

การเขียน การพิมพ์หนังสือทางด้านการเมือง หรือหนังสือที่วิพากษ์วิจารณ์สังคม เศรษฐกิจและการเมืองในยุคประชาธิปไตยนั้นจะถูกกำหนดโดยนโยบายและกฎหมายของรัฐบาล หากรัฐบาลสมัยใดใช้อำนาจเผด็จการ ก็มักมีลัทธิอนาสีทธิเสรีภาพของประชาชนมาก ขอเขียนก็จำเป็นต้องหลีกเลี่ยงการวิพากษ์วิจารณ์ และหันไปสนใจเรื่องบันเทิงคดี หรือเรื่องที่คล้อยตามนโยบายของรัฐบาล บางครั้งนักเขียนพยายามต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม แต่ผลที่ได้รับก็คือถูกกวาดล้างจับกุม ในทางตรงกันข้ามหากรัฐบาลสมัยใดมีความเป็นประชาธิปไตยมาก ก็ทำให้เกิดหนังสือลัทธิการเมืองระบบสังคมนิยม และคอมมิวนิสต์ และหนังสือวิพากษ์วิจารณ์สังคม เศรษฐกิจและการเมืองเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากดังจะไดกล่าวพอเป็นสังเขปดังต่อไปนี้

การจัดพิมพ์หนังสือระหว่างปี พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2488

การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นั้นถือได้ว่าเป็นการปฏิวัติเพียงครั้งเดียว ทั้งนี้เพราะความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลัง พ.ศ. 2475 ไม่ได้เป็นไปตามจุดประสงค์ที่คณะราษฎรหวังเอาไว้ กล่าวคืออำนาจธิปไตยมิได้

²¹ คำปราศรัยของ ฯพณฯ นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ รองนายกรัฐมนตรีในพิธีเปิดการประชุมสามัญประจำปี 2516 ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ณ ห้องสมุดแห่งชาติ ท้าวสุภี วันที่ 3 ธันวาคม 2516, "วารสารห้องสมุด" 18 (มกราคม-กุมภาพันธ์, 2517), 1-4.

อยู่ในมือของปวงชนชาวไทยอย่างแท้จริง รัฐธรรมนูญเป็นเพียงเครื่องมือของผู้อำนาจ ไม่ใช่กฎหมายสูงสุดที่แรงงอกถึงอำนาจอภิไถยของประชาชน ยังขอให้คนไทยส่วนน้อย ใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมืออำนาจของตน และเปลี่ยนรัฐธรรมนูญที่ใช้อย่างคับคอบอำเภอก็ คงจะเห็นได้จากการที่คณะราษฎรได้จัดให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามฉบับที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ขยายอายุของสมาชิกประเภทที่ 2 ออกไปอีก 10 ปี เพื่อผูกขาดอำนาจทางการเมือง²² นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ออกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. 2476²³ และพระราชบัญญัติจัดป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476²⁴ พระราชบัญญัติ ทั้ง 2 ฉบับนี้ เป็นกฎหมายที่คณะราษฎรใช้ป้องกันและปราบปรามผู้ที่ เป็นปฏิปักษ์แก่ตนเองทั้งสิ้น

แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 จะได้รับผู้ได้รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างหลายอย่าง เช่น เสรีภาพในการพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษา ออมรม และตั้งสมาคม แต่รัฐบาลได้กระทำการฉีกรอนสิทธิเสรีภาพการเขียนการพิมพ์อย่างหนักยิ่งไปกว่าสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองเสียอีก โดยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ สมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2475²⁵ อีกฉบับหนึ่งนอกเหนือ

²² กระทบต่อ ท้องธรรมชาติ, "วิเคราะห์และประเมินผลรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ของไทย," ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516 (กรุงเทพฯ: ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, 2517), หน้า 11-12.

²³ "พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. 2476," ราชกิจจานุเบกษา 50 (29 ตุลาคม, 2476), 602.

²⁴ "พระราชบัญญัติจัดป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476," ราชกิจจานุเบกษา 50 (12 พฤศจิกายน, 2476), 635-638.

²⁵ "พระราชบัญญัติ สมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2475," ราชกิจจานุเบกษา 49 (29 กันยายน, 2475), 401.

ไปจากพระราชบัญญัติ สมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2470²⁶ ในพระราชบัญญัติการพิมพ์ฉบับใหม่ได้เพิ่มการควบคุมการพิมพ์อย่างเคร่งครัดขึ้นอีก และมีผลใช้บังคับกับหนังสือพิมพ์อย่างมาก ต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการพิมพ์ พุทธศักราช 2476 พร้อมกับยกเลิกพระราชบัญญัติสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ พุทธศักราช 2470 และ 2475 พระราชบัญญัติการพิมพ์ฉบับนี้ได้วางบทบัญญัติว่าด้วยผู้ที่จะเป็นบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ วิศวและให้อำนาจเจ้าพนักงานการพิมพ์ไว้อย่างมาก ดังบัญญัติตามมาตรา 11 ความว่า "ด้วยเหตุอันอาจทำให้เสื่อมทรามแก่ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เจ้าพนักงานการพิมพ์อาจถอนใบอนุญาตที่ให้เป็นอันเมื่อใดก็ได้ จะถอนโดยมีกำหนดหรือไม่มีกำหนดเวลาก็ได้ ตามแต่จะเห็นควร" ²⁷ ผลที่ตามมาทำให้หนังสือพิมพ์จำนวนมากถูกลงโทษ เช่นหนังสือพิมพ์ กรุงเทพเดลิเมอ ประชาชาติ และ ไทยใหม่²⁸

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แทนที่จะเปิดโอกาสให้สิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวาง แต่คณะราษฎรกลับผูกขาดอำนาจทางการเมืองไว้เพียงคณะเดียวตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2²⁹ การปฏิวัติ พ.ศ. 2475 จึงเป็นการปฏิวัติเฉพาะทางการเมืองเท่านั้น เพราะไม่ได้มีการปฏิวัติทางเศรษฐกิจและสังคมด้วยสภาพสังคมไทยจึงไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก รัฐบาลก็ยังคงปล่อยให้ประชาชนรับนิโคชอบใน

²⁶ กฎหมายการพิมพ์ฉบับแรกคือ "พระราชบัญญัติว่าด้วยสมุด เอกสารและหนังสือพิมพ์ พระพุทธศักราช 2465," ราชกิจจานุเบกษา 39 (30 มกราคม, 2465), 564 ต่อมาได้ถูกยกเลิกโดย "พระราชบัญญัติสมุด เอกสารและหนังสือพิมพ์ พุทธศักราช 2470," ราชกิจจานุเบกษา 44 (5 กันยายน, 2470), 148-9.

²⁷ เสถียร วิชยลักษณ์, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 46 กฎหมาย พ.ศ. 2476 (พระนคร:นิติเวช, 2477), หน้า 335.

²⁸ "อดีต ปัจจุบัน อนาคตของหนังสือพิมพ์ไทย," นิสิตนักศึกษา 4 (กรกฎาคม, 2518), 8.

²⁹ เขาวนวิศ สุกดาภา, พรรคการเมือง (พระนคร:บริษัทสหสยามพัฒนา จำกัด, 2511), หน้า 75.

เรื่องการทำมาหากิน ซึ่งไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของคณะราษฎรข้อที่ 3 ที่ว่า "บำรุงความ
สุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำจะวางโครง
การเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก"³⁰

อันที่จริงแล้วนายปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอร่างเค้าโครงเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมต่อ
รัฐบาล เพื่อสนองวัตถุประสงค์ของคณะราษฎร แต่มีผู้คัดค้านเห็นว่าเค้าโครงเศรษฐกิจเป็น
แบบคอมมิวนิสต์ แม่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยว่าเค้า
โครงการนี้มีลักษณะทำนองเดียวกับแผนการณ์ของรัสเซีย³¹ ในคานรัฐสภาเกิดการขัดแย้ง
กันอย่างหนักกับรัฐบาลจนกระทั่งพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรีได้ประกาศพระราช
กฤษฎีกาปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร งดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา และจัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุด
ใหม่³² รัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงสาเหตุมีความตอนหนึ่งว่า

ในคณะรัฐมนตรี คู่ บัดนี้เกิดแตกกันเป็น 2 พวก มีความเห็นแตก
ต่างกันและไม่สามารถที่จะคล้อยตามกันได้ ความเห็นข้างน้อยนั้น
ปรารถนาจะวางนโยบายเศรษฐกิจไปในทางอันมีลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์
ความเห็นข้างมากนั้น เห็นว่า นโยบายเช่นนั้นเป็นกบฏตรงข้ามแก่ชนบ
ชกรรมนิยมประเพณีของชาวสยาม และเป็นที่เห็นได้โดยแน่นอนทีเดียว
ว่านโยบายเช่นนั้นจักนำมาซึ่งความหายนะแก่ประเทศไทย และเป็น
มหันตภัยแก่ความมั่นคงของประเทศ...³³

ในวันรุ่งขึ้นรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2476 ซึ่ง

³⁰ ปรีดี พนมยงค์, "เกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบบประชาธิปไตย,"
รัฐศาสตร์ 14 ฉบับปฏิวัติและประชาธิปไตย (รวบรวมและจัดพิมพ์ โดยชูศักดิ์ อชรางกูร;
กรุงเทพฯ:ชมรมหนังสือยูงรำแพน, 2517), หน้า 213.

³¹ เค็อน บุนนาค, เรื่องเดิม, หน้า 361.

³² "พระราชกฤษฎีกาใหม่ปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร และตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ พ.ศ.
พ.ศ. 2476," ราชกิจจานุเบกษา 50 (1 เมษายน, 2476), 1

³³ "แถลงการณ์ของรัฐบาล 1 เมษายน 2476," ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย
ฉบับพิเศษ 50 (1 เมษายน, 2476), 7.

ตามมาตราที่ 4 ได้มีบทลงโทษผู้สนับสนุนและส่งเสริมคอมมิวนิสต์ หรือลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วย วาจา หรือลายลักษณ์อักษร หรือเอกสารตีพิมพ์ หรือด้วยอุบายใด ๆ³⁴

ในปี พ.ศ. 2478 ได้มีการแก้ไขบทนิยามศัพท์ "คอมมิวนิสต์" และ "ลัทธิคอมมิวนิสต์" ให้รัดกุมขึ้นกว่าเดิม ในพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2478³⁵

การในกฎหมายคอมมิวนิสต์ ประกอบกับกฎหมายการพิมพ์ พ.ศ. 2476 นับเป็นการ กีดกันลัทธิรอนลัทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะสิทธิเสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ ครั้นในปี พ.ศ. 2484 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการพิมพ์พุทธศักราช 2484 ซึ่งมีบทบัญญัติตามมาตรา 9 และ 21 ห้ามสิ่งพิมพ์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดี ของประชาชน พร้อมกับให้อำนาจแก่พนักงานการพิมพ์อย่างกว้างขวาง ยังผลให้การพิมพ์ถูก ควบคุมเคร่งครัดยิ่งขึ้น³⁶

ในปีต่อมา จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้ตั้งคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย และวรรณคดีสามกษัตริย์ เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2485 และได้ปฏิวัติการเขียนอักษรไทย โดยตัดตัวอักษรบางตัวออกเพื่อให้อ่านและเขียนสะดวกยิ่งขึ้น³⁷ การส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย การเผยแพร่ความคิดเรื่องชาตินิยม ตลอดจนการปรับปรุงตัวอักษรไทยครั้งนี้ ทำให้

³⁴ "พระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2476," ราชกิจจานุเบกษา 50 (2 เมษายน, 2476), 10.

³⁵ "พระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2478," ราชกิจจานุเบกษา 52 (1 ตุลาคม, 2478), 1340.

³⁶ "พระราชบัญญัติการพิมพ์ พุทธศักราช 2484," ราชกิจจานุเบกษา 58 (30 กันยายน, 2484), 1228.

³⁷ ป. วัชรภรณ์, ชนรมณ์เขียน (พระนคร: รวมสาส์น, 2509), หน้า 539-547.

นักเขียนบางคน เช่น ยาชอบ ไม่ยอมเขียนอะไรเลย³⁸ เพราะทำให้ชาติอิสระภาพทั้งทาง
ปัญญาความคิด และทำให้การเขียนในสะดวกนัก

ระยะเวลาระหว่าง พ.ศ.2475 ถึง พ.ศ.2488 (สงครามโลกครั้งที่ 2) รัฐบาล
ได้เข้มงวดต่อการพิมพ์มาก โดยเฉพาะในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 สิทธิและเสรีภาพของ
หนังสือพิมพ์ถูกจำกัดลงอย่างสิ้นเชิง จะเห็นได้ว่าเวลาที่รัฐบาลได้ใช้อำนาจควบคุมการพิมพ์
เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย และเพื่อป้องกันภัยจากคอมมิวนิสต์นั้น ยังปล่อยให้เขียนต้อง
หลีกเลี่ยงการวิพากษ์วิจารณ์ โดยเฉพาะในเรื่องการเมือง และหันไปสนใจเรื่องบันเทิงคดี
หรือเรื่องที่เผยแพร่ความคิด เรื่องชาตินิยม หนังสือส่วนใหญ่ในระยะเวลาระหว่าง พ.ศ.
2475 ถึง พ.ศ.2488 จึงเป็นประเภทบันเทิงคดี มีเนื้อหาชนิดพาฝัน นักเขียนไม่ค่อยเอาใจ
ใส่กับสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตครอบครัวไทย ไม่เอาใจใส่กับปัญหาอื่นใดนอกจาก
ความรัก³⁹ นักเขียนในช่วงนี้ส่วนใหญ่เป็นนักหนังสือพิมพ์ด้วย ไม่มีการแบ่งกลุ่มทางความคิด
ไม่มีชายไม่มีชา⁴⁰

การจัดพิมพ์หนังสือระหว่างปี พ.ศ.2489 ถึง พ.ศ. 2495

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประชาชนเริ่มมีสิทธิเสรีภาพในการเขียน การพิมพ์มาก
ขึ้น เพราะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลใหม่ที่ให้ประชาธิปไตยมากขึ้น ประกอบกับในปีพ.ศ.2489
ประเทศไทยประสงค์จะสมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ เพื่อเป็นการเอาใจ
ประเทศสหภาพโซเวียต ซึ่งเป็นประเทศที่อาจใช้สิทธิยับยั้งได้ รัฐบาลไทยจึงต้องออกพระ-

³⁸ เสถียร จันทิมาธร, "แนวคิดของนักเขียนวรรณกรรมไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2488," วรรณกรรมไทยปัจจุบัน (เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2516), หน้า 25.

³⁹ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, เรื่องเดิม, หน้า 85-86.

⁴⁰ เสถียร จันทิมาธร, เรื่องเดิม, หน้า 26.

ราชบัญญัติยกเลิกกฎหมายว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2489⁴¹ เพื่อยกเลิกกฎหมายว่าด้วยคอมมิวนิสต์ ฉบับ พ.ร. 2476 และ พ.ร. 2478 ผลของการยกเลิกกฎหมายดังกล่าวทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย แสดงตนอย่างเปิดเผย และมีบทบาททางการเมืองอย่างไม่เกรงกลัวอีกต่อไป⁴² เช่น นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร กรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดสุราษฎร์ธานี⁴³ แม้ในวาระแรกซึ่งมีจุดประสงค์ที่จะเสริมสร้างพรรค และการอ่านหนังสือที่เป็นประโยชน์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ก็มีหัวหน้าพรรคคอมมิวนิสต์ไทยเข้าร่วมกิจกรรมอยู่ด้วย⁴⁴

การได้รับสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ทำให้มีการเขียนการพิมพ์หนังสือ และวารสาร ทั้งสารคดีและบันเทิงคดีเกี่ยวกับลัทธิการเมืองเสนอให้จัดระเบียบสังคมแบบสังคมนิยม พร้อมกับมีขอเขียนวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ตลอดจนบ่งหาสังคมเศรษฐกิจและการเมือง แมว่าจะมีคณะนายทหารกระทำการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490⁴⁵ ซึ่งทำให้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม กลับเข้ามามีอำนาจอีกครั้งหนึ่งก็ตาม นักเขียนหลายคนก็ยังไม่หยุดยั้งที่จะเสนอขอเขียนเกี่ยวกับลัทธิการเมืองแบบสังคมนิยมและขอเขียนประเภท ศิลปะ เพื่อประชาชน⁴⁶ ดังจะเห็นได้จากขอเขียนทั้งสารคดีและบันเทิงคดีของนักเขียนเช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์ อิศรา อมันตกุล นายผี (อัศนี พลจันทร)

⁴¹พระราชบัญญัติยกเลิกกฎหมายว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2489, ราชกิจจานุเบกษา 63 (12 พฤศจิกายน, 2489), 561.

⁴²ชานินทร์ กรัยวิเชียร, การไขกฎหมายป้องกันคอมมิวนิสต์ (พิมพ์ครั้งที่ 4; กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ, 2516), หน้า 230.

⁴³กำแหง อยู่เอี่ยม, "พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ : นักโทษการเมืองและการปลดปล่อยคอมมิวนิสต์จากอดีตถึงปัจจุบัน," ขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: กองบรรณาธิการสังคมนิยมปริทัศน์, 2517), หน้า 334-5.

⁴⁴ม.ร.ว. สุนันทาสี สวัสดิกุล, "วรรณคดี P.E.M. Club, Siam Centre P.F. 2489," ชุมนุมนักประพันธ์ โดย ป. วัชรภรณ์ (พระนคร: แพทย์วิทยา, 2506), หน้า 553-554.

⁴⁵สุชิน ตันติกุล, รัฐประหาร 2490 (พระนคร: โรงพิมพ์สมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย, 2515)

เปลื้อง วรรณศรี อินทรายุช ทวีปวร พ.เมืองชมพู (บรรจง บรรเจอดศิลป์)⁴⁶ ฯลฯ

วารสารที่นับว่ามขอดีงมากที่สุดคือ อักษรสาสน รายเดือน เริ่มออกเมื่อพ.ศ. 2492 มีสุภา ศิริมานนท์ เป็นบรรณาธิการ เจ้าของคือทางหุ้นส่วนจากอักษรสาสน เป็นวารสารที่ลงบทความเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เช่น บทความเรื่อง "ปรัชญาของลัทธิมาร์กซิสม์" โดยกุหลาบ สายประดิษฐ์ ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2493 และ "ระบบของการแบบประชาธิปไตยของประชาชน" โดย กุหลาบ สายประดิษฐ์ ตีพิมพ์ใน อักษรสาสน ฉบับที่ 6 (กันยายน 2492)

อินทรายุช เขียนเรื่องเกี่ยวกับวรรณคดีลงใน อักษรสาสน ช่วงปี พ.ศ. 2492-2495

นายผี มีผลงานเริ่มปี พ.ศ. 2490 ซึ่งเป็นช่วงค้นคว้าทางการแต่งร้อยกรองตามหาหนังสือพิมพ์และวารสาร นายผีได้เขียนหนังสือลงใน อักษรสาสน รายเดือน และ สยามสมัย รายสัปดาห์⁴⁷

อิศรา อมันตกุล มีงานเขียนมากขึ้นเมื่อมีการใช้อำนาจเด็ดขาดทางการเมือง พ.ศ. 2491 ผลงานระยะหลังสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมเป็นอย่างดี เช่น เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี เหว-ใครใช้ให้มึงมา เอ็งขำมยุ-กลิ่นสาบควาย และเรื่องสั้นชุด หัวเราะและ

⁴⁶ ทรายละเอียดใน ทัพกร [จิตร ภูมิศักดิ์] ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน (กรุงเทพฯ: โคมพิภพ, 2517); บรรจง บรรเจอดศิลป์, ศิลปะวรรณคดีกับชีวิต (กรุงเทพฯ: กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์, 2517) คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วรรณกรรมไทยปัจจุบัน (เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2516), หน้า 27-55 และ ชุมนุมวรรณศิลป์ กองการนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, วิวัฒนาการของวรรณกรรมไทย (กรุงเทพฯ: 2517), หน้า 119-162.

⁴⁷ อิศรา อมันตกุล, วรรณคดีของปวงชน (กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิชาการ สโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 115-151.

หน้าตา 48

ส่วนสำนักพิมพ์ที่จัดพิมพ์หนังสือทางการเมือง และนวนิยายแนวการเมือง คือ สำนักพิมพ์สุภาพบุรุษ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2492 หนังสือที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมือง และนวนิยายของกุหลาบ สายประดิษฐ์ สำหรับหนังสือประเภทวิชาความรู้ทางการเมืองนั้นจะจัดพิมพ์เป็นเล่มย่อย ๆ ราคา 3 ถึง 5 บาท เพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยมีโอกาสศึกษาหาความรู้ทางการเมืองได้สะดวก⁴⁸

ในสมัยที่ยกเลิกกฎหมายว่าด้วยคอมมิวนิสต์นั้น มีหนังสือชื่อ ชีวิตสั้น โดยประเสริฐ ทรัพย์สุนทร เป็นตำราเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ซึ่งได้รับความนิยมพอสมควร⁵⁰ และมีหนังสือวิพากษ์วิจารณ์ระบบทุนนิยม คือ แคปิตลิสต์ โดยสุภา ศิริमानนท์

ในขณะเดียวกันได้มีการตั้งชมรมนักประพันธ์ เมื่อ พ.ศ. 2493 โดยมี นายประหยัด ศ. นาคะนาท เป็นประธาน ชมรมนี้เป็นแหล่งรวมความคิดทางการเมืองที่กระตือรือร้นไม่เกี่ยวข้องการเมืองแต่อย่างใด "ไม่ใช่พวกก้าวหน้าและไม่ใชพวกถอยหลัง"⁵¹ จากคำกล่าวของประธานตอบคำถามที่ว่า "ชมรมนี้เป็นซ้ายหรือเป็นขวา"⁵² ก็แสดงให้เห็นว่าการเขียน การพิมพ์ในระยะเวลาดังแต่ปี พ.ศ. 2488 ถึง พ.ศ. 2494 มีการแบ่งนักเขียนออกเป็นพวกที่มีความคิด

⁴⁸ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, "แนวคิดของนักเขียนวรรณกรรมไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2488-ปัจจุบัน," วรรณกรรมไทยปัจจุบัน (เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2516) หน้า 40.

⁴⁹ ศรีบูรพา [กุหลาบ สายประดิษฐ์], จนกว่าเราจะพบกันอีก (กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิชาการ สโมสรนิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), "คำแถลงของสำนักพิมพ์สุภาพบุรุษ,"

⁵⁰ กำแหง อยู่เอี่ยม, เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

⁵¹ ป. วัชรภรณ์, เรื่องเดิม, หน้า 565.

⁵² เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

เห็นกวางหนา หรือ พวกชาย กับพวกที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการ เมือง สำหรับนักเขียนประเภทแรก นั้นได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์สังคมนิยม และ คอมมิวนิสต์ มีแนวคิดผูกพันเกี่ยวกับการ เมือง เสนอหลักการและแนวปฏิบัติ เพื่อจัดระเบียบสังคมแบบคอมมิวนิสต์ และเป็นหนังสือของนักเขียน เหล่านี้จึงมีลักษณะ เป็นปฏิสัมพันธ์กับนโยบายของรัฐบาล ชัดกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรม อันดีของประชาชน ซึ่ง เป็นการกระทำผิดต่อพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 และเป็นการ เผยแพร่สนับสนุนคอมมิวนิสต์ด้วย ในเวลาเดียวกัน กลุ่มนักหนังสือพิมพ์ได้พากันเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพในการเขียนการพิมพ์จากรัฐบาล เมื่อ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2495⁵³ นอกจากนี้ นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ นักศึกษา ชาวนา กรรมกรได้รวมมือกันจัดตั้งคณะกรรมการสันติภาพ แห่งประเทศไทย มีการเลือกตัวแทนสันติภาพไปร่วมประชุมกับผู้รักสันติในต่างประเทศ และ คณะกรรมการได้เดินทางไปแจกยาหมอยารักษาโรค และข้าวของให้แก่ประชาชนชาวอีสาน เนื่องจากเกิดความแห้งแล้งอย่างรุนแรง ประชาชนต้องประสบความเดือดร้อนเป็นอันมาก⁵⁴

พฤติกรรมที่แสดง ออกมาไม่ว่าจะด้วยทางลายลักษณ์อักษร หรือสิ่งพิมพ์และการปฏิบัติ ของกลุ่มนักเขียน และบุคคลดังกล่าวนี้ได้อันสิ้นสุดลง เมื่อรัฐบาลได้ทำการจับกุมเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2495 ในขอหากฎภายในและนอกพระราชอาณาจักร หรือ "กบฏ 10 พฤศจิกายน 2495"⁵⁵ ซึ่งเรียกกันว่า "กบฏสันติภาพ"⁵⁶ จากคำสอบสวนของตำรวจสันติบาล กล่าววาทะต่อหาไต่กระทำการให้ปรากฏแก่คนทั้งหลายควววาจา ลายลักษณ์อักษร เอกสารสิ่ง ตีพิมพ์ให้เกิดความคหึนตอรัฐบาล ข้าราชการแผ่นดิน เกิดความปั่นป่วน กระด้างกระเดื่อง ในหมู่ประชาชนเพื่อจะฉกฉวยและเกิดการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาล ในกฎหมายแผ่นดิน ประเพณี การเมืองและ เศรษฐกิจ⁵⁷

⁵³ "อดีต ปัจจุบัน อนาคตของหนังสือพิมพ์ไทย," เรื่องเดิม, หน้า 9.

⁵⁴ รุ่งวิทย์ สุวรรณฉนิช, "กฤษดาบ สายประดิษฐ์ นักเขียนของประชาชน," สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 12 (สิงหาคม, 2517), 83-90.

⁵⁵ เสลา เรชะรุจิ, ศตวรรษหนังสือพิมพ์ไทย (พระนคร:รวมสาส์น, 2510), หน้า 491.

⁵⁶ "เขาชื่อ กฤษดาบ สายประดิษฐ์," ประชาชาติ 1 (11 กรกฎาคม, 2517), 53.

⁵⁷ เสลา เรชะรุจิ, เรื่องเดิม, หน้า 542-3.

ในการจับกุมครั้งนี้ และครั้งต่อ ๆ มา มีผู้ต้องหาทั้งทหารและพลเรือน รวมทั้ง นักเขียน นักหนังสือพิมพ์หลายคน เช่น นายกุหลาบ สายประดิษฐ์ นายเปลื้อง วรรณศรี นายสภา ศิริमानนท์ นายอุทธรณ์ พงกุล นายอารีย์ ลีวีระ นาย เสธา เรชะระจิ นายสุพจน์ คานตระกุล นาย บุษย์ สิมะเสถียร นายแสวง ตุงคะบรรหาร นายสุชาติ ภูมิบริรักษ์ นาย สิ้นหทัย ปังคตนรา (นเรศ นโรปกรณ์) และนายสุภัทร สุคนธาภิรมย์⁵⁸

นอกจากคำสอบสวนของตำรวจดังกล่าวแล้ว ยังมีหลักฐาน ที่แสดงว่าประเทศไทย ถูกคุกคามจากคอมมิวนิสต์⁵⁹ และปรากฏจากบันทึกของรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย มีใจความโดยสรุปว่า ทางกรมตำรวจทราบว่ามีคนไทยกลุ่มหนึ่งสมัครกับคอมมิวนิสต์ต่างประเทศ จะปฏิวัติล้มล้างรัฐบาล ใช้วิธียุยงส่งเสริมคนงานให้แตกแยกกัน โหมโฆษณาโจมตีบุคคลสำคัญของรัฐบาล และเผยแพร่วิธีการคอมมิวนิสต์ในหนังสือพิมพ์ แทรกบทความหรือเรื่องอ่านเล่น ให้มีความนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ และชักจูงให้ลึกลับนักศึกษากระด้างกระเดื่องต่อรัฐบาล⁶⁰

จากสถานการณ์ที่เลวร้ายดังปรากฏในหลักฐานต่าง ๆ รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2495⁶¹ ซึ่งบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 14 พฤศจิกายน ศกเดียวกันนั้นมาจนกระทั่งบัดนี้

⁵⁸ คุรายะเอียคไฉ "อดีต ปัจจุบัน อนาคต หนังสือพิมพ์ไทย," นิสิตนักศึกษา 4 (กรกฎาคม, 2518), หน้า 10; เสธา เรชะระจิ, เรื่องเดิม, หน้า 54-2; และ ขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย, เรื่องเดิม, หน้า 340.

⁵⁹ ในการสอบสวนในหลักฐานเพิ่มเติมว่า ผู้ต้องหาได้มี การประชุมแทนภาคพื้นทะเลใต้ เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2495 โดยมีมติให้เลิกมสลาบันพระมหากษัตริย์ และจะสถาปนาลัทธิบอลเชวิคของประเทศไทยใหม่... อาจถึงใน "รายงานพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495," รายงานการประชุมสภาแทนราษฎร สมัยสามัญ พ.ศ. 2495 (พระนคร: สำนักงานเลขาธิการสภาแทนราษฎร, ม.ป.ป.), หน้า 401-35.

⁶⁰ พล.ต.ต. บรรลุ เรื่องตระกุล, คู่มือการสอบสวนคดีอาญาตอน 1 (พระนคร: กรมตำรวจ, 2502), หน้า 31-33.

⁶¹ "พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2495," ราชกิจจานุเบกษา 69 (13 พฤศจิกายน, 2495) 1-6.

โดยหลักการแล้ว พระราชบัญญัติฉบับนี้ช่วยเสริมเสถียรภาพของรัฐบาลและเพิ่มความปลอดภัยและความมั่นคงให้แก่รัฐ และประชาชนชาวไทยจากการคุกคามของคอมมิวนิสต์ แต่ในทางปฏิบัติ เสรีภาพของประชาชนในการเขียน การพิมพ์หนังสือได้รับความกระทบกระเทือนมาก เนื่องจากฝ่ายบริหารใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นเครื่องมือโดยมีขอบจับกุมคุมขังบุคคลที่เป็นปรปักษ์ต่อตน นักเขียนนักหนังสือพิมพ์จึงไม่กล้าที่จะเขียนเรื่องเกี่ยวกับลัทธิการเมือง ฝ่ายสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ และหลีกเลี่ยงที่จะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล

การจัดพิมพ์หนังสือระหว่างปี พ.ศ. 2496 ถึง พ.ศ. 2500

รัฐบาลได้ส่งเสริมเผยแพร่วัฒนธรรมทางวรรณกรรม เมื่อ ปี พ.ศ. 2495 โดยวางเป็นโครงการสำหรับปี พ.ศ. 2495 ถึง พ.ศ. 2499 เพื่อสนับสนุนงานเขียนที่เอนำจิตใจของประชาชนให้เขาถึงและสนใจที่จะปฏิบัติศีลธรรม ส่งเสริมหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในรสของวรรณกรรมไทย เพื่อช่วยส่งเสริมความขยันขันแข็ง มานะอดทน จะอายุตอบาปลงเสริมให้รักชาติ เกียรติวินัย กล้าหาญ พร้อมทั้งจัดห้องสมุดสำหรับประชาชน โดยรวบรวมหนังสือตำราที่เป็นประโยชน์ในทางประดับความรู้ และเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ⁶² การส่งเสริมวัฒนธรรม ทางวรรณกรรมนั้นนับว่าเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยให้ประชาชนโดยทั่วไปสนใจศีลธรรม วัฒนธรรมของชาติ และไม่ใส่ใจในเรื่องอิทธิการเมืองระบบสังคมนิยม และคอมมิวนิสต์ ในขณะที่เดียวกันมีการเขียนการแปลหนังสือช่วยต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งให้ความความเคลวร้าย และพิษภัยของลัทธินั้น ดังจะเห็นได้จากรายชื่อหนังสือดังต่อไปนี้

คนสกา, [นามแฝง]. ต่อต้านคอมมิวนิสต์. พิมพ์ครั้งที่ 3. ธนบุรี : เสรีประชา
ชิปีไทย, 2495.

ซีโลเน, อิกนาซิโอ และคนอื่น ๆ. ลวรงค์จอมปลอม. เรียบเรียงและตัดตอน
จาก The God that failed, โดย ฮรรม (นามแฝง). พระนคร :
โรงพิมพ์ไทยบริการ, 2495.

⁶²ป. วิจารณ์, เรื่องเดิม, หน้า 569-573.

- ชาลวาคอร์, มาสส์โม. ประวัติศาสตร์คอมมิวนิสต์สมัยปัจจุบัน. แปลจาก The rise of modern communism โดย ประจิด พัทนะพันธิ์. พระนคร : วีระธรรม, 2496.
- เทนเน็ยน์, มาร์ก เอ. ประมุขีตา. แปลจาก No secret in safe โดย ประจิด พัทนะพิมพ์. พระนคร: โรงพิมพ์ประเสริฐสิน, 2497.
- เบค, เอ. และ กอกิน, คับบิลิว. แครงแครง. แปลจาก Russian purge and the extraction of confession, โดย เลอสรร ธรรมพิชา. พระนคร: โรงพิมพ์สหชาติ, 2496.
- ไรเคย์, จอห์น คับบิลิว (จูเนียร์) และ ชแรมม์, วิลเบอร์. เมื่อกอมมิวนิสต์ยึดครอง. แปลจาก The Reds take a city, โดย ชักทอ (นามแฝง). พระนคร: คาปรามิชาการ, 2497.
- ลิว ซอ ตุง. แหวกมานไม้ไผ่. แปลจาก Out of red China, โดย ประจิด พัทนะพันธิ์. พระนคร: แพรวพิทยา, 2497.
- สงครามจิตวิทยา, โรงเรียน. หลักและการปฏิบัติของลัทธิคอมมิวนิสต์. พระนคร: โรงพิมพ์อุดม, 2497.
- สโตว์, เลอแอนค. ชีวิตในอุ้งหัตถ์อูมานว. แปลจาก Conquest by terror, โดย ประเวศ ศรีพิพัฒน์ และ พ.ท.ณรงค์ วรรณทร. พระนคร: สำนักวีระธรรม, 2497.
- เดนีเย่ ปราโมช, ม.ร.ว. คอคานคอมมิวนิสต์ส่วนตัว. พระนคร: บริษัทสหอุปกรณ์การพิมพ์, 2496.

ส่วนการเขียน การพิมพ์หนังสือส่งเสริมอุดมการณ์แบบสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ หลังปี พ.ศ. 2495 ได้ซบเซาลงไปมาก แต่ก็ยังไม่ถึงกับหยุดชะงักทีเดียว เพราะยังมีหนังสือ บันเทิงคดีประเภท "ศิลป์เพื่อประชาชน" และบทความวารสาร หนังสือพิมพ์ที่พากษ์วิจารณ์

การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอยู่บาง เช่น ขอเขียนของ จิตร ภูมิศักดิ์ ในหนังสือพิมพ์ ไทยใหม่ ช่วง พ.ศ. 2496 ถึง พ.ศ. 2498 และวารสาร กระดิ่งทอง ตุลาคม พ.ศ. 2498 ผลงานของนายนี้ เช่น เรื่อง "อีสาน" และ "เราชนะแล้วเมจาร์" และผลงานของ เสนีย์ เสาวพงศ์ เช่น เรื่อง "ปีศาจ" ซึ่งตีพิมพ์ลงในวารสาร สยามสมัย นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2498 ได้มีการจัดทวารสาร ปัทมา (La Patrie) ขึ้น โดยมี เป็ลื่อง วรรณศรี เป็น บรรณาธิการวารสารนี้มุ่งหมายเพื่อตีพิมพ์ผลงานทางการเมือง เป็นส่วนใหญ่

หนังสือพิมพ์ลักษณะวิพากษ์วิจารณ์มีมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อมีการเลือกตั้งสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2500 และหลังจาก จอมพลแปลก พิบูลสงคราม หมดอำนาจทางการเมือง การเขียนการพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับลัทธิสังคมนิยมเริ่มต้นตัวอีกครั้งหนึ่ง และได้รับการกล่าวขวัญกันอย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากบทความที่ตีพิมพ์ในหนังสือ นิตินิติศาสตร์ ฉบับ 25 พฤศจิกายน 2500 มี สุวิทย์ ปิติกาจจน เป็นบรรณาธิการ หนังสือ เอื้องฟ้า ช่วงปี พ.ศ. 2500 วารสาร ปัทมา และหนังสือที่ตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เทวเวศน์ สำนักพิมพ์ ปัทมา และสำนักพิมพ์เกรียนทอง เป็นต้น

หนังสือ นิตินิติศาสตร์ ฉบับ 25 พฤศจิกายน ได้ตีพิมพ์บทความทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมหลายเรื่องด้วยกัน เช่น เรื่อง "ทางรอดของไทย" โดย เป็ลื่อง วรรณศรี และ "โฉมหน้าศักดินาไทย" โดย สมสมัย ศรีคุนพรรณ (จิตร ภูมิศักดิ์)

สำหรับสำนักพิมพ์เทวเวศน์ ได้จัดพิมพ์หนังสือลักษณะดังกล่าวจำนวนหลายเล่ม เช่น

1. ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน โดย ฟ้ากร (จิตร ภูมิศักดิ์)
2. ฐานะสตรีที่เป็นมาในประวัติศาสตร์ โดย กุหลาบ สายประดิษฐ์
3. ดุมน้ำ วอลกา และรวมเรื่องสั้น ของ แมกซิมกอร์กี โดย รุ่งจิรแสง
4. คอร์ปชั่นในวงการหนังสือพิมพ์ โดย สุกา สิริมานนท์
5. หลาน โดย นวชน
6. เรื่องจริงของอา Q แปลโดย เฉชะ บัญชาชัย⁶³

⁶³ ทองใบ ทองเป๋ล, คอมมิวนิสต์ลาควาย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คนหนุ่ม, 2517), หน้า 196.

นอกจากนี้ยังมีบทความ หนังสือ และบทกลอน อีกจำนวนมาก เช่น

1. "ปฏิวัติสังคม มรดกของชาวไทย" โดย เป็ลื่อง วรรณศรี
2. วิชาการความคิดสังคมนิยม โดย ชาญุ กรัสนับบุระ พิมพ์ครั้งแรกโดย สำนักพิมพ์ ปัทมณี, พ.ศ. 2501
3. "อดีต ปัจจุบันและอนาคตของสตรีไทย" โดย ทวีกร (จิตร ภูมิศักดิ์)
4. "พิราบแดง" โดย สุวัฒน์ วรรดิโลก
5. บทกลอนของ จิตร ภูมิศักดิ์ เช่น "เป็นชาวทุกคราวคำ จงสุจำเป็นอาจิม ..." และ "เพื่อลบรอยคราบน้ำตาประชาราษฎร์..." ซึ่งแปลมาจาก Avetik Isaakyan เป็นต้น⁶⁴

จะเห็นได้ว่า ในช่วงปี พ.ศ.2500 และต้นปี พ.ศ.2501 เป็นระยะเวลาที่ ความคิดทางคานสังคมนิยมมีการกล่าวขวัญถึงอย่างกว้างขวาง มีการเขียนและจัดพิมพ์ หนังสือทั้งสนับสนุน ส่งเสริม (ดังที่กล่าวมาแล้ว) และต่อต้านลัทธิดังกล่าว เช่น เรื่อง "ความผิดพลาดของนายหมาก" โดย วลีษฐ์ เฑชกูญชร ที่ตีพิมพ์ลงใน สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ช่วงปี พ.ศ.2500⁶⁵ เป็นเรื่องที่ต่อต้าน เสียดสี อุดมการณ์และวิธีการของคาร์ล มาร์กซ

การจัดพิมพ์หนังสือระหว่างปี พ.ศ.2501 ถึง พ.ศ.2510

การจัดพิมพ์หนังสือที่ส่งเสริมลัทธิสังคมนิยม และหนังสือประเภท "ศิลปะเพื่อประชาชน" ได้หยุดชะงักลงอย่างสิ้นเชิง เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2501 และได้ยึดอำนาจการบริหารราชการอยู่ภายใต้คณะปฏิวัติอย่างเด็ดขาด

⁶⁴ชลธิรา กัดค้อย, เรื่องเดิม, หน้า 154-236; วรรณกรรมไทยปัจจุบัน, เรื่องเดิม, หน้า 27-55; กวีการเมือง, (กรุงเทพฯ:แนวร่วมนักศึกษาเชียงใหม่, 2517) และ กวีประชาชน (กรุงเทพฯ:กลุ่มวรรณกรรมธรรมศาสตร์, 2517).

⁶⁵วลีษฐ์ เฑชกูญชร, ความผิดพลาดของนายหมาก (กรุงเทพฯ:ประพันธ์สาส์น, 2518), หน้า คำนำ.

โดยให้เหตุผลต่อนางว่า ประเทศไทยถูกคอมมิวนิสต์คุกคามอย่างรุนแรง⁶⁶ ในขณะเดียวกัน รัฐบาลชุดใหม่นี้ได้ทำการกวาดล้าง จ้างกุม นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ นักการเมือง และประชาชนเป็นจำนวนมากที่มีความคิดเห็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล มีอุดมการณ์ หรือมีความนิยมลัทธิสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ พร้อมกับฉีกรอนสิทธิเสรีภาพในการพิมพ์อย่างเด็ดขาดยิ่งกว่ายุคโคสสมัยใด คือ มีการใช้ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 เพื่อใช้บังคับแกนุพิมพ์ ผู้โฆษณา บรรณาธิการ และเจ้าของหนังสือพิมพ์โดยมิให้มีการเสนอข่าวและบทความเป็นไปในลักษณะที่ไม่สมควร เช่น ข้อความซึ่งเป็นการละเมิดต่อพระมหากษัตริย์ ส่งเสริมให้เกิดความหลงเชื่อในลัทธิคอมมิวนิสต์ หรือเป็นกลลอบของคอมมิวนิสต์ เพื่อถอนความมั่นคงของประเทศ ข้อความซึ่งเป็นการกล่าวร้าย เียดสี หรือเหยียดหยามประเทศชาติ รัฐบาล หรือปวงชาวไทย ข้อความซึ่งเป็นการปลุกปั่นยุยงให้เกิดความไม่สงบ หรือทำให้เสื่อมเสียศีลธรรม⁶⁷

ข้อความในประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 นี้ จากลัทธิเสรีภาพในการเขียน การพิมพ์อย่างมาก และยังมีผลในการปราบนักเขียนที่มีความคิดเห็นขัดแย้งกับรัฐบาล เช่น แนวความคิดแบบ "ศิลปะเพื่อประชาชน"

ในการกวาดล้างครั้งใหญ่สมัยรัฐบาลภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดังที่กล่าวมาแล้ว มีผู้ต้องหาที่เป็นนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ และผู้จัดพิมพ์เป็นจำนวนมากได้แก่ นายอิศรา อมันตกุล นายจิตร กุมิศักดิ์ นายสมบัติ เอกชัย นายเวทย์ มูณะ นายอุทธรณ์ พลกุล นายสังข์ พิทยะทิพย์ นายกรุณา กุศลธัญ นายสุวิทย์ เถกิมชิค นายอุดม สีสวรรณ นายสวัสดิ์ ตัณฑสิทธิ์ นายทอง ตรีพิฑาพิทย นายเชวง กันศิริกัณเฐ นายอุดม ศรีสุวรรณ

⁶⁶ ศักดิ์ ภาสขนิรันต์, การปกครองของไทย (พระนคร:บ.ป.ท.2513), หน้า 97-98.

⁶⁷ "ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 17," ราชกิจจานุเบกษา, 75 (27 ตุลาคม, 2501), 7-10.

นายลวน ปันน้อย นายเอี่ยม รุจิรานนท์ นายเทพ โชตินุริต นายเปลื้อง วรรณศรี นางสาวสุภางค์ โพธิวาทอง นางสาวอำพันธ์ ไชยวรรคศิลป์ (อ. ไชยวรรคศิลป์) นางฉวีฉวี วรรณศิลป์ (นักเขียนเรื่องสั้น อดีตนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) และนางจินตนา กอตระกุล (เจ้าของและผู้ดำเนินการสำนักพิมพ์เทวเวศน์) นอกจากนี้ยังมีนักการเมือง ประชาชน และภิกษุอีกจำนวนมาก⁶⁸

ยิ่งไปกว่านั้น ตำรวจสันติบาลยังได้เขตรววจคนรานขายหนังสือแถวเขาวราชราชวงศ์ สามแยก จำนวน 30 ราน และร้านอักษรวัฒนา เชียงสะพานพุทธฝั่งธนบุรี ในการตรวจคนครั้งนี้ตำรวจได้อายัดหนังสือไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งเข้าใจว่าเป็นหนังสือลัทธิสังคมนิยม และคอมมิวนิสต์⁶⁹

ความบีบคั้นทางการเมือง ทำให้นักเขียนกลุ่มก้าวหน้าและกลุ่มอนุรักษนิยม⁷⁰ ต่างมีอันเป็นไป กระจุกกระจายตอกันไม่ติดกับยุคก่อน เช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์ อภัยอยู่นอกประเทศ ศรีรัตน์ สถาปวัฒน์ และลาวคำหอม เปลี่ยนอาชีพอื่น เช่น สนิษ เสาะพงศ เอกลักษณ์รับราชการ และหลายคนถูกจับกุม

ในขณะเดียวกันมีนักเขียน นักแปล สถาบันราชการ และองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ร่วมกันจัดทำหนังสือ และเอกสาร เป็นจำนวนมากเพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปได้รู้ถึงภัยของคอมมิวนิสต์ เรียกร้องให้ประชาชนช่วยกันต่อต้านลัทธิดังกล่าว

⁶⁸ทองใบ ทองเปาค, เรื่องเดิม, หน้า 3-30 และ เสรี นอยบัวทิพย์, โฉมหน้าประวัติศาสตร์ชุกประชาธิปไตยเลือด (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2517), ไม่มีเลขหน้า.

⁶⁹วิเทศกูรณ์, สารคดีประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทยตั้งแต่ ร.ศ. 130 จนถึงปัจจุบัน เหตุการณ์ทางการเมือง 43 ปี แห่งระบอบประชาธิปไตย (พระนคร: รวมการพิมพ์, 2518), หน้า 1077.

⁷⁰นักเขียนกลุ่มก้าวหน้า มีแนวคิดเรื่องความยุติธรรมในสังคม ผู้ผันเรื่องการเมืองแบบสังคมนิยม ส่วนนักเขียนกลุ่มอนุรักษนิยมมีแนวคิดเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม อาจถึงใน สุชาติ สวัสดิ์ศรี, เรื่องเดิม, หน้า 36.

ดังจะเห็นได้จากรายชื่อหนังสือต่อไปนี้

การรุดค่านวัฒนธรรมของคอมมิวนิสต์. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, 2509.

คอร์เนลล์, ริชาร์ด. เยาวชนและคอมมิวนิสต์. แปลจาก Youth and Communism, โดยประเวศ ศรีพิพัฒน์. พระนคร: โรงพิมพ์ประมวลการพิมพ์, 2509.

คาร์นาว, สแตนลีย์. พิชิตแห่งความระทมขมขื่น. พระนคร: ม.ป.ท., 2506.

จู, อีริค. เกิดเป็นคนต้องเสรี. แปลจาก A man must choose, โดย กมล จันทสร. พระนคร: โอเคียนสโตร, 2509.

เจียง ไค เช็ก. โซเวียตรัสเซียในจีน. พระนคร: การพิมพ์รุ่งนคร, 2502.

ทวิช สุภาภรณ์. ภัยคามอินโดจีน. พระนคร: แทรพพิทยา, 2509.

บาร์นเนท, เอ. โกด. แผนยุทธศาสตร์ของคอมมิวนิสต์ในเอเชีย. แปลจาก Communist strategies in Asia โดย ประเวศ ศรีพิพัฒน์ พระนคร: ฉัตรการพิมพ์, 2509.

ประคินธุ์ ไกรว่อง. คอมมิวนิสต์กับสงครามเย็น. พระนคร: โรงพิมพ์ชัยชนะ บลอกซ์ และการพิมพ์, 2507.

ประสพสุข สุขสวัสดิ์, ม.จ. พุทธศาสนากับลัทธิคอมมิวนิสต์. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเชรม, 2503.

พจน์ เกกะนันท์. ลัทธิคอมมิวนิสต์กับประเทศไทย. พระนคร: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2507.

แรงงานบังคับภายใต้ระบบคอมมิวนิสต์. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเชรม, 2503.

วีรอันสรณ์และเรื่องเรดการ์ดผู้ขี้. พระนคร: สมาคมศึกษาสัมพันธ์, 2509.

วารกัส, เฮซุส เอ็ม. เมื่อคอมมิวนิสต์เริ่มการณรงค์ปราบฮุก. พระนคร: ส.ป.อ., 2509.

สิบปีแห่งการปกครองของคอมมิวนิสต์ในประเทศจีน. พระนคร: ไทยเซนม, 2502.

สิริ เปรมจิตต์. จักรวรรดินิยมแผนใหม่. พระนคร: เปรมจิตต์, 2505.

เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. การแทรกซึมของศาสนาใหม่. พระนคร: พุทธสมาคม
แห่งประเทศไทย, 2501.

หวาง ฉา เทียน. เรดการ์ดลี้ภัย. พระนคร: สำนักงานแดงชาวสถานเอกอัคร
ราชทูตจีนประจำประเทศไทย, 2510.

อนงค์ เมฆประสาธ. ผู้ลี้ภัย. พระนคร: แพรพิทยา, 2509.

การเผยแพร่หนังสือ เอกสารตลอดจนโปสเตอร์ที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์นับว่าได้ผล
มากที่สุดเท่าที่เคยทำได้สำหรับผู้อ่านทั่ว ๆ ไปพากันหวาดกลัวคอมมิวนิสต์เป็นอันมาก

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2501 มีคำขวัญของรัฐบาลอยู่ข้อหนึ่งคือ "งานคือเงิน เงินคืองาน
บันดาลสุข" ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกว่า เงินเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในชีวิต และการประหยัดเป็น
สิ่งจำเป็นมาก ความรู้สึกนี้มีผลต่อการเขียนการพิมพ์หนังสือ คือ มุ่งเรื่องเศรษฐกิจเพื่อหา
เงินเป็นสำคัญ โดยไม่คำนึงถึงเนื้อหาเพื่อสร้างสรรค์สังคม หนังสือส่วนใหญ่จึงเป็นประเภท
บันเทิงคดี เค็มไปช่วยเรื่องพาดัง⁷¹ เน้นอารมณ์ส่วนตัว จักชวนให้หลงระเหิงบนความหวัง
ที่เลื่อนลอย หนังสือประเภทสารคดี หรือวิชาการที่กระตุ้นให้สนใจสังคมและการเมืองถูก
ทอดทิ้ง ไม่มีใครกล้านำมาพิมพ์หรือเขียนขึ้นใหม่ วารสารประเภท "ศิลปะเพื่อประชาชน" ที่
เคยจัดพิมพ์ที่ลือลั่นมากก็ต้องเลิกกิจการไปเช่น ขวัญใจ⁷² เป็นต้น แม้แต่นักเขียนเรื่อง เรืองรมย์
ก็พากันวางมือเหมือนกัน เพราะหนังสือพิมพ์และนิตยสารหลายฉบับเลิกกิจการ เนื่องจากประสบ

⁷¹ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, เรื่องเค็ม, หน้า 52.

⁷² โกลสม หักทองขวาง, "ถนนหนังสือ 2501-2516 การแสวงหาอัตวิสัยของคน
หนุ่มสาว," กนูย 1 (16-28 กุมภาพันธ์, 2517), 26-27.

ปัญหาเรื่องการเงิน ตลาดหนังสือช่วงปี พ.ศ.2502 ถึง พ.ศ.2506 จึงขอเสนอ⁷³

เมื่อการพิมพ์หนังสือถูกควบคุม ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์อย่างเสรี จึงเป็นอุปสรรคต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนเสมอกัน แต่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นจะไม่มีความเลื่อมใสหรือให้คานิยมแก่ระบอบประชาธิปไตยเลย จอมพลแปลก พิบูลสงคราม นั้นก็ถือว่า เป็นเผด็จการผู้หนึ่ง แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความเป็นเผด็จการยิ่งกว่า ดังจะเห็นได้จากธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 มาตรา 17 ซึ่งให้อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการแก่นายกรัฐมนตรีอย่างมาก เกือบจะเรียกได้ว่าให้อำนาจอันไม่จำกัดแก่นายกรัฐมนตรี รวมทั้งการขาดไม่ตองขึ้นศาลเปรียบประดุจกับอำนาจของกษัตริย์ไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชที่เดียว⁷⁴

เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อำนาจในปี พ.ศ.2506 ผู้นำรัฐบาลคนใหม่คือ จอมพล ถนอม กิตติขจร ไม่มีบุคคลิกภาพที่น่าเกรงขามเหมือนผู้นำคนเก่า ประกอบกับกลุ่มปัญญาชนในวงการนักเขียนและสถาบันอุดมศึกษาได้เริ่มเรียกร้องต่อสู้โดยการอภิปรายวิพากษ์วิจารณ์ และเขียนบทความลงวารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ (สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย เริ่มออกปี พ.ศ.2506) สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับนิสิตนักศึกษา (พ.ศ.2508) และสังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับบัณฑิต (พ.ศ.2511) รวมทั้งหนังสือ เจ็ดสถาบัน (จัดทำโดยนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เริ่มออก พ.ศ.2506 เน้นเนื้อหาที่กระตุ้นให้สนใจสังคมและการเมืองต่อมาประสบปัญหาทางกฎหมาย แขนงเอกสารการพิมพ์เข้ามาควบคุมผู้จัดทำ และบับกั้นทางโรงพิมพ์จึงต้องเลิกกิจการไป)⁷⁵ เสียงเรียกร้องรัฐธรรมนูญจึงมากขึ้นทุกที ในที่สุดรัฐธรรมนูญร่างเสรี ประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2511⁷⁶

⁷³ ยศ วัชร เสถียร, ความเป็นมาของการประพันธ์และนักประพันธ์ของไทย (พระนคร:แพรวพทยา, 2506), หน้า 211-2.

⁷⁴ ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์ และ รอด พริสเซีย, อุปสรรคของระบอบประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2517), หน้า 14.

⁷⁵ โสภณ หักทองขวาง, เรื่องเดิม, หน้า 27.

⁷⁶ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511," ราชกิจจานุเบกษา 85 (20 มิถุนายน, 2511), 1-68.

การจัดพิมพ์หนังสือระหว่าง พ.ศ.2511 ถึง พ.ศ.2516

ก่อนที่จะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐบาลได้เสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ฉบับหนึ่ง เรียกว่า พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2512 ทั้งนี้เพราะมีการคุกคามของฝ่ายผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์อย่างหนักจนเป็นที่น่าวิตก จากสถิติที่กองอำนาจการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ได้รวบรวมไว้ในปี พ.ศ.2511 มีเหตุการณ์รุนแรงจำนวน 1076 ครั้ง⁷⁷ ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้เพิ่มข้อความเป็นมาตรา 12 ถึง มาตรา 23 และในมาตรา 6 ซึ่งเพิ่มข้อความเป็นมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ.2495 ไขบัญญัติไว้ "ห้ามมิให้ใดกระทำการอบรม หรือสั่งสอนบุคคลใด ๆ หรือกระทำการเผยแพร่ซึ่งลัทธิคอมมิวนิสต์... ทั้งนี้ไม่ว่าจะกระทำด้วยวาจา ลายลักษณ์อักษร หรือเอกสารตีพิมพ์..." นอกจากนี้พระราชบัญญัติฉบับใหม่ได้ขยายความของคำว่า ผู้กระทำการอุดหนุนการ เป็นคอมมิวนิสต์กว้างออกไปเกินจากความหมายที่แท้จริงของลัทธิคอมมิวนิสต์ เช่น มาตรา 9 ข้อ 3 (ของพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ.2495) แก้ไขใหม่เป็นว่า ผู้กระทำการอุดหนุนการ เป็นคอมมิวนิสต์ คือ ผู้ที่ "ชักชวนบุคคลอื่นให้เกิดความเลื่อมศรัทธาศาสนา หรือใ้กระทำการใด ๆ อันเป็นการทำลายชนบประเพณีของชนชาติไทย..."⁷⁸

การกำหนดค่านิยามที่คลุมเครือ และกว้างขวางจนไม่ว่าคอมมิวนิสต์คืออะไร ผู้สนับสนุนคอมมิวนิสต์คือใคร เป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ใช้อำนาจไม่เป็นธรรมได้ และถ้ามีการพูด การ เขียนวิพากษ์วิจารณ์ศาสนาและประเพณีก็คงเป็นคอมมิวนิสต์ไปด้วย ฉะนั้นพระราชบัญญัติจึงเพิ่มความเข้มงวดมากยิ่งขึ้น และเป็นกฎหมายที่กีดกันลัทธิรอนสิทธิ เสรีภาพของ

⁷⁷ กองอำนาจการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์, การก่อการร้ายจากคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย (พระนคร:โรงพิมพ์กรมการศาสนา,ม.ป.ป.), หน้า 10.

⁷⁸ "พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์(ฉบับที่ 2) พุทธศักราช2512," ราชกิจจานุเบกษา, 86 (18 กุมภาพันธ์, 2512), 162-77.

ประชาชน ซึ่งขัดกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2511 มาตรา 33 ที่ให้เสรีภาพสมบูรณ์ในการพูด การเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา

อย่างไรก็ตาม การประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองกันอย่างคึกคัก ประกอบกับมีเหตุการณ์ทางกายนอกและภายในประเทศหลายอย่างที่กระตุ้นให้กลุ่มปัญญาชน นักการเมือง นิสิตนักศึกษา ประชาชนและสื่อมวลชนเกิดความตื่นตัวทางการเมืองสำหรับนิสิต นักศึกษา เริ่มมีบทบาททางสังคมและการเมืองมากกว่าประชาชนทั่วไป ทั้งนี้ เพราะนิสิตนักศึกษาเข้าใจถึงอุดมการณ์ของระบอบประชาธิปไตยมากกว่า ติดตามข่าวคราวทางการเมืองได้ใกล้ชิด นิสิต นักศึกษา มองตัวเองว่าเป็นกลุ่มที่จะเป็นพลังของชาติ เพราะเป็นปัญญาชน และรู้ว่าโอกาสที่จะถูกลงโทษมีไม่มาก⁷⁹ จากสภาวะการณ์ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง เป็นต้นว่า การมีอภิสิทธิ์ของกลุ่มผู้บริหารประเทศ ความไม่เสมอภาคและปราศจากสิทธิเสรีภาพของสังคม ตลอดจนการคอร์ปชั่นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกือบทุกวงการ เป็นเหตุให้นิสิต นักศึกษา รวมตัวกันผนึกกำลังเพื่อเข้าแก้ไขสถานการณ์ที่เลวร้าย⁸⁰ และร่วมมือกันทำงานเพื่อสังคมอย่างเอาจริง เอาจัง เน้น ช่วยพัฒนาชนบท ช่วยสอนหนังสือให้แก่เด็กยากจน และร่วมกันตั้งศูนย์เลือกตั้งแบบทันสมัยในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2512 ซึ่งเป็นการแสดงบทบาทในฐานะยามทางการเมือง⁸¹

หลังจากการเลือกตั้งแล้ว บรรดาผู้นำนิสิตนักศึกษานานาชาติต่าง ๆ ได้ประชุมหารือกันจึงตกลงกันจัดตั้งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (National Student Center of Thailand) เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2513⁸²

⁷⁹ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์ และ รอส พรินซ์เซีย, เรื่องเดิม, หน้า 46.

⁸⁰พ.ศ.ศ.อนันต์ เสนาชนันต์ และคนอื่น ๆ, ฉบับเหวอตา: บทบาทของนิสิตนักศึกษาทางการเมือง (กรุงเทพฯ:พิมพ์แฉศ, 2516), หน้า 14-32.

⁸¹กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย(กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช, 2516), หน้า 88.

⁸²ประสาร มฤคพิทักษ์, "ศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ความเป็นมา ความเป็นอยู่ และความเป็นไป," สยามรัฐ 23 กรกฎาคม 2516, หน้า 8-9.

จากวัตถุประสงค์และนโยบายของศูนย์ ไม้มีข้อใจมุ่งถึงบทบาททางการเมือง
 อย่างแน่ชัด⁸³ กิจกรรมในระยะแรกจึงเข้าไปในทางการบริการสังคม อย่างไรก็ตามกลุ่มนิสิต
 นักศึกษาอิสระในมหาวิทยาลัยหลายกลุ่มได้แก่ สภานาโคม กลุ่มยูเอ็มที กลุ่มเศรษฐกรรม
 กลุ่มนิติศึกษา กลุ่มฟื้นฟู โศกศาสตร์ ธรรมศึกษา ชมรมลูกพอชน เขียวธนสยาม สภากาแฟ
 โรงงาน เศรษฐศาสตร์ และกลุ่มต่อต้านญี่ปุ่น⁸⁴ กลุ่มเหล่านี้ได้เป็นผู้นำในทางการเมือง
 แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สังคม เศรษฐกิจและการเมืองอย่างเอาจริงเอาจัง เช่น สนับสนุน
 พรรคการเมือง โจมตีหาเสียงให้นักการเมืองใบครวย เชื้อกตงขอมสมาชิกสภาผู้แทน
 ราษฎร พ.ศ.2514 รวมทั้งการก่อตัวเป็นขบวนการเมืองขึ้นหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มพัฒนาการเมือง
 แห่งประเทศไทย⁸⁵

บทบาทของนิสิตนักศึกษา ตลอดจนความตื่นตัวทางการเมืองของนักการเมือง
 นักเขียน ประชาชน และสื่อมวลชนนั้นยังผลให้มีความเคลื่อนไหวในวงการหนังสือด้วย กล่าว
 คือ กลุ่มนักเขียน นักการเมือง และประชาชนที่สนใจปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง
 ได้จัดทำหนังสือ และวารสารขึ้นเพื่อให้ความรู้ และวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาต่าง ๆ เช่น

1. เศรษฐกิจ หนังสือของพรรคแนวร่วมเศรษฐกิจ มีนายเทพ โชติพันธุ์ เป็น
 บรรณาธิการ เริ่มออกปี พ.ศ.2511 เสนอความคิดเห็น และความรู้ เกี่ยวกับลัทธิสังคมนิยม
2. สารพรรคประชาธิปไตย โดย พรรคประชาธิปไตย มีนายธรรมนุกู เทียนเงิน
 เสนอความรู้ เกี่ยวกับสังคมและการเมือง
3. ชัยพฤกษ์ฉบับนักศึกษาประชาชน (พ.ศ.2512) เผยแพร่ความรู้ ความคิดใน

⁸³ ธรรมนูญศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (พระนคร : ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา
 แห่งประเทศไทย, 2513), หน้า 1-3.

⁸⁴ พ.ศ.ศ. อนันต์ เสนาชนิช และคณะอื่น ๆ, เรื่องเดิม, หน้า 55, และ วิทยากร
 เชิญกุล, ธเนศ อากุระสุวรรณ, และวิสา ศิวทรัพย์, ขบวนการนักศึกษาไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน
 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พระจันทร์ เสียว, 2517), หน้า 37.

⁸⁵ กมล สมวิเชียร, เรื่องเดิม, หน้า 88.

หมูนักศึกษา แตะออกอยู่ได้ประมาณ 6 เดือนก็ถูกบีบให้เลิกไป

4. วิทยาสารปริทัศน์ (พ.ศ.2513) โดยบริษัทไทยวัฒนาพานิช มีนายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นบรรณาธิการ ออกมาได้เพียงประมาณปีเศษก็ต้องเลิกกิจการ
5. มหाराชกร (พ.ศ.2514 ถึง ปัจจุบัน) มีนาย สไว วงหนู เป็นเจ้าของ เสนอข่าวและสารคดีวิจารณ์เกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง
6. ลอมฟาง (พ.ศ.2514) หนังสือรวมข้อคิดข้อเขียนของนักศึกษาและประชาชน หนังสือสารคดีและบันเทิงคดีประเภท "ศิลป์เพื่อชีวิต" หรือ "ศิลป์เพื่อประชาชน" ที่โด่งดังมาก่อน พ.ศ.2501 และเคยถูกควบคุมจากเจ้าหน้าที่รัฐบาล ช่วง พ.ศ.2501 ถึง พ.ศ.2510 ได้รับการตีพิมพ์ขึ้นใหม่ นอกจากนั้นนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ได้จัดทำหนังสือขึ้นเองเพื่อวิพากษ์วิจารณ์บทบาทของนิสิตนักศึกษา ระบบการศึกษา ระบบการบริหารในมหาวิทยาลัย ตลอดจนปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เช่น หนังสือ คัมภีร์ คนรุ่นใหม่ (จัดทำโดยชมรมคนรุ่นใหม่ มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ.2514) นิสิตนักศึกษามัคคุเทศก์มหาวิทยาลัย (พ.ศ. 2514) วลัยทัศน์ ฉบับมนุษย์และปัญหา (โดยนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2514) และ กัญขาว (พ.ศ.2514) ซึ่งโจมตีจักรวรรดินิยมอเมริกา และมีหนังสือวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาต่าง ๆ โดยนักเขียน นักวิจารณ์ เช่น สุจิตต์ วงษ์เทศ ชรรค์ชัย นุชนาน และ วิทยากร เชียงกูล เป็นต้น

หนังสือต่าง ๆ เหล่านี้ได้ช่วยพัฒนาความคิดทางการเมืองให้กับผู้อ่านมากยิ่งขึ้น และแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลได้ให้สิทธิเสรีภาพในการเขียน การพิมพ์มากขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตามสิทธิเสรีภาพถูกบั่นทอนลงอีกครั้งหนึ่ง เมื่อจอมพล ถนอม ท้าการปฏิวัติ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2514 มีผลให้การจับตัวของนักการเมือง นิสิตนักศึกษา ประชาชนต้องหยุดชะงักไปไม่น้อย ความเปลี่ยนแปลงโดยนับถดถอย ย่อมเป็นสิ่งทำลายขวัญ และความมุ่งหมายของนิสิตนักศึกษาหลายคนได้แสดงปฏิกริยาให้เห็นว่า เขาเหล่านั้นหมดความเชื่อมั่นในระบบการเมืองแบบเก่า และไม่ยอมเปลี่ยนแปลงสังคมตามครรลองประชาธิปไตยอย่างสันติวิธีอีกต่อไป และหลายคนได้หันไปให้ความสนใจต่อความคิดทางการเมืองแบบ มาร์กซิสต์ (Marxism) และ เมออิสม์ (Maoism) มากขึ้น⁸⁶ และนิสิตนักศึกษา

⁸⁶ กมล สมวิเชียร, เรื่องเดิม, หน้า 90.

จำนวนมากไม่ยอมหยุดยั้งความคิดที่จะวิพากษ์วิจารณ์สังคม เศรษฐกิจและการเมือง ดังจะเห็นได้จากหนังสือต่าง ๆ ที่จัดพิมพ์ขึ้นหลังการปฏิวัติในขณะเดียวกันบทบาทของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ได้โน้มเอียงไปในทางการเมืองมากขึ้นตามลำดับ (หลังจากนายธีรยุทธ บุญมี ได้รับเลือกเป็นเลขาธิการ เมื่อ พ.ศ.2514) ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมที่สำคัญ ๆ คือ

1. การจัดสัปดาห์ไม่ซื้อสินค้าญี่ปุ่น ระหว่างวันที่ 20 ถึง 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 โดยมีศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทยเข้าร่วมกิจกรรมด้วย
2. การเดินขบวนต่อต้านประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 229 เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ.2515
3. การเดินขบวนประท้วงการลอบสังหารนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ระหว่างวันที่ 21 และ 22 มิถุนายน พ.ศ.2516
4. การชุมนุมและเดินขบวนเรียกร้องให้รัฐบาลปล่อยผู้ต้องหา 13 คน ที่เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ซึ่งยังก่อให้เกิดเหตุการณ์วันมหาวิปโยค วันที่ 14 และ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2516⁸⁷

การแสดงออกของนิสิตนักศึกษา และนักเขียน ในเหตุการณ์ดังกล่าว บางครั้งมีประชาชน และนักวิชาการให้ความสนับสนุนให้กำลังใจอยู่เบื้องหลังด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในขณะนั้น อาทิ ฐานะเศรษฐกิจของประเทศชาติไม่มั่นคง เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ระหว่างคนที่มีอำนาจทางการเมืองกับประชาชนทั่วไป เจาหน้าที่ของรัฐบาลคอร์ปชั่น และบางครั้งได้ใช้อภิสิทธิ์ เช่น การอาสาตัวทวงใหญ่ เป็นต้น คณะรัฐบาลก็พยายามรวบอำนาจการปกครอง เพื่อรักษาเสถียรภาพของรัฐบาลให้มั่นคง เช่นการใช้ประกาศคณะปฏิวัติ และรัฐบาลยังไม่ชวนชวายที่จะประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรให้ถูกต้องตามระบอบประชาธิปไตย ในสภาวะการณเช่นนี้โครงสร้างความคิดกันให้แก่ นิสิตนักศึกษา ตลอดจนประชาชนที่มีความสำนึกกับผิดชอบต่อบ้านเมือง ยิ่งรัฐบาลนำมาตรการใด ๆ มาควบคุม

⁸⁷ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516 (กรุงเทพฯ:กรุงสยามการพิมพ์, 2517).

มากเพียงใด ก็ย่อมมีส่วนที่จะทำให้ความออกคณของนิสิตนักศึกษา ประชาชน แสดงออกได้มากเพียงนั้น ดังจะเห็นได้จาก การที่รัฐบาลได้ทำการจับกุมผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และตั้งขอทวารากลุ่มบุคคลดังกล่าวบนทำลายความสงบเรียบร้อยภายในราชอาณาจักร มีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พร้อมกันนั้นนายกรัฐมนตรีได้ใช้อำนาจมาตรา 17 สั่งควบคุมผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวนโดยไม่มีกำหนด⁸⁸ ยังผลให้นิสิตนักศึกษา และประชาชนชุมนุมและเดินขบวนเรียกร้องให้รัฐบาลปล่อยผู้ต้องหาทั้ง 13 คนโดยไม่มีเงื่อนไข และขอให้รัฐบาลกำหนดเวลาในการประกาศใช้รัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2517 และในที่สุดได้เกิดเหตุการณ์วันมหาวิปโยค เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

นับตั้งแต่การปฏิวัติวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 จนถึงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นิสิตนักศึกษา ตลอดจนนักเรียนได้มีประสบการณ์ และรู้สึกถึงอิทธิพลของพวกตนในทางการเมืองมากขึ้นตามลำดับ และได้แสดงความคิดเห็นในรูปของการสัมมนา อภิปราย การแสดงนิทรรศการ การตั้งกลุ่ม ชมรม พรรค ศูนย์ สภา เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการเดินขบวนเรียกร้อง ประท้วง ดังโลกกล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ นิสิตนักศึกษาและนักเรียน ยังได้แสดงความคิดเห็นทางการเมือง สังคม และ เศรษฐกิจ ในรูปของหนังสือ เอกสารสิ่งพิมพ์ เพื่อยกระดับความตื่นตัวของพวกตนให้มีความรับผิดชอบต่องสังคม พร้อมกับวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลหรือสถาบันที่ใช้อำนาจไม่เป็นธรรม และเรียกร้องประชาธิปไตยมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาของหนังสือและวารสารที่นิสิตนักศึกษาและนักเรียนได้จัดทำขึ้นเอง ได้แก่

1. กด
2. ไคร
3. จุฬาสาร
4. ไทยรัฐที่ 51
5. บันทึกกลับจากทุ่งใหญ่

⁸⁸ คำสั่งนายกรัฐมนตรี วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2516 อ้างถึงในเสรี น้อยบัวทิพย์, เรื่องเดิม, ไม่มีเลขหน้า.

6. ปลด
7. ผู้หญิง : ความเรียงง่ายที่แต่งเรณ
8. พลัง : ความแต่งเรณที่เรียงง่าย
9. พลังธรรมชาติ
10. เพื่ออิสระภาพทางปัญหา
11. กวีเขียน
12. มหาวิทยาลัยที่ยังไม่มีคำตอบ
13. ยวทัศน์
14. รัฐธรรมนูญ
15. เล็บ
16. วารสาร ส.ม.ท.
17. ส
18. ส เพื่อสตรี
19. เดียงนักกีฬา
20. แสงมืด
21. เอกลักษณะ^{๕๙}

ในบรรดาหนังสือและวารสารดังกล่าวนี้ หนังสือ กค และมหาวิทยาลัยที่ยังไม่มีคำตอบ มีบทบาทมากที่สุด กล่าวคือ หนังสือ กค จัดทำโดยศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทย ได้เสนอให้ไซปรีตริปไตยระหว่างครูกับนักเรียน จึงถูกสอบสวนพร้อมควยขอหาว่ากอกวนและบ่อนทำลายความมั่นคงความสงบสุขของประเทศ ยุยงให้เกิดความกระต้างกระเดื่องใน

^{๕๙} องค์การบริหารองค์การนักกีฬา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แนวทาง 14 ตุลาคม
 จงเจริญ! (กรุงเทพฯ, 2517), หน้า 5-6; และวิทยากร เชียงกุล, ธเนศ อารณสุวรรณ
 และวิสา ศัญทัพ, เรื่องเดิม, หน้า 1-61.

หมครู อาจารย์ และนักเรียน จอมพล ถนอม กิตติขจร ถึงกับนำหนังสือเล่มนี้เข้าที่ประชุม คณะปฏิวัติ และผู้ที่สำนักงานครุสภา กล่าวว่่านักเรียนชาตจริยธรรม พร้อมกับเรียกประชุม ครุ อาจารย์ ใ้ค้ำเนินนโยบายกค บั้บม้งค้ำบ่ให้นักเรียนลาออกจากศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทย⁹⁰

สำหรับหนังสือ มหาวิทยาลัยที่ยังไม่มีค่าตอบแทน จัดทำโดยชมรมคนรุ่นใหม่ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ยังผลิตให้นักศึกษา 9 คน ที่จัดทำหนังสือเล่มนี้ ถูกไล่ออกจากมหาวิทยาลัย เนื่องจากมีข้อความตอนหนึ่งที่เสียดสีนายกรัฐมนตรี และ รองนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้

สภาสัตว์ป่าแห่งทุ่งใหญ่
มีมติให้ค้ออายุสัตว์ป่าอีก 1 ปี

เนื่องจากสถานการณ์ภายในและภายนอกเป็นที่ไม่ไว้วางใจ⁹¹

ในระยะนั้นสภากลาโหม มีมติให้ค้ออายุราชการแก่จอมพล ถนอม กิตติขจร และ จอมพล ประภาส จารุเสถียร อีกคนละ 1 ปี ทำให้เข้าใจว่าการค้ออายุสัตว์ป่าดังข้อความ นั้นหมายถึงอะไร เมื่อนักศึกษาจำนวน 9 คน ถูกลอบซื้อ นิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยต่าง ๆ จั้กรวมเค้นขบวนประท้วง เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2516 พร้อมกับเรียกร้องให้รัฐบาล ประกาศใช้รัฐธรรมนูญภายใน 6 เดือนด้วย การเค้นขบวนครั้งนี้ทำใ้บทบาทของนิสิต นักศึกษาทางการเมืองมีความสำคัญมากขึ้น และสืบต่อมาในระยะหลังๆ ด้วย

นอกจากหนังสือที่นิตนักศึกษาจัดทำขึ้นเองแล้ว วงการหนังสือ วารสาร และ หนังสือพิมพ์ นอกมหาวิทยาลัยก็มึบทบาทปลุกความคึกคักทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ ใ้แก่นิสิตนักศึกษาและประชาชนด้วย เช่น วารสาร สังคมนศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัย วรรณกรรมเพื่อชีวิต ชาวบ้าน หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย และหนังสือวิพากษ์วิจารณ์ปัญหา

⁹⁰โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย, สมานมิตร '17 ฉบับที่ 6 (กรุงเทพฯ: 2517), หน้า 208.

⁹¹ชมรมคนรุ่นใหม่ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, มหาวิทยาลัยที่ยังไม่มีค่าตอบแทน (กรุงเทพฯ, 2516), หน้า 6.

ต่าง ๆ รวมทั้งหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิการ เมืองควย

นอกจากนี้ผลงานของนักเขียนรุ่นก่อน ๆ ซึ่งเป็นหนังสือประเภท "ศิลปะเพื่อชีวิต" หรือ "ศิลปะเพื่อประชาชน" ที่เคยถูกห้ามตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2501 ได้รับการรื้อฟื้นจัดพิมพ์ขึ้นใหม่ โดยกลุ่มนิสิตนักศึกษา และสำนักพิมพ์บางแห่ง เช่น หนังสือ ศิลปะเพื่อชีวิตและศิลปะเพื่อประชาชน (ที่ปกร) และ จนกว่าเราจะพบกันอีก (ศรีบูรพา) เป็นต้น บทกลอนของนักเขียนกลุ่มก้าวหน้าได้รับการกล่าวขวัญ เป็นที่นิยมทอมนในหมู่นิสิตนักศึกษาอย่างกว้างขวาง แม้ในการเดินขบวนในโอกาสต่าง ๆ เช่น การเดินขบวนเรียกร้องให้คณะปฏิวัติยกเลิกประกาศฉบับที่ 299 ก็ได้พิมพ์บทกลอนเชิญชวนให้นิสิตนักศึกษา นักเรียน และประชาชน เขาร่วมกันต่อสู้กับรัฐบาล เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิ เสรีภาพ ดังบทกลอนของ ระวี วัฒนพระจันทร์ ดังต่อไปนี้

ตื่นเถิดเสรีชน
 อวยยามทนกมหนาฝัน
 หอกดาบกระบอกรปืน
 หรือทนคลื่นกระแสเรา⁹²

.....

การเคลื่อนไหวในวงการจัดพิมพ์หนังสือระยะนี้คล้าย ๆ กับเมื่อปี พ.ศ. 2495 และ พ.ศ. 2500 ซึ่งนักเขียนถูกกวาดล้างเป็นอันมาก แต่เหตุการณ์วันที่ 14 และ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้โค่นล้มอำนาจผู้นำรัฐบาลลง ยังผลให้ประชาชนได้รับสิทธิ เสรีภาพในการเขียน การพิมพ์อย่างกว้างขวาง หนังสือที่เนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิการ เมืองแบบสังคมนิยม และคอมมิวนิสต์ จึงได้รับการจัดพิมพ์ขึ้นเป็นจำนวนมาก

กล่าวได้ว่า เนื้อหาของหนังสือที่จัดพิมพ์ขึ้นในช่วงระยะเวลาก่อนวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้สะท้อนให้เห็นปัญหาความขัดแย้ง ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง และแสดงให้เห็นถึงความตองการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคม ให้เป็นไปในวิถีทางที่ถูกคองตามท่านองคคลองธรรม ความคิอเห็นจากหนังสือ ที่แสดงออกถาวมครรลองประชาธิปไตยก็คิอ หรือมีลักษณะ

⁹² ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, เรื่องเดิม, หน้า 587.

เป็นปฏิกริยาการว้าวรุนแรงก็ดี ขอมมีบทบาทในการสร้างสรรค์ทัศนคติต่อนิสิตนักศึกษา
นักเรียน และประชาชน บางกลุ่มบางไม่มากนัก และมีส่วนกระตุ้นให้มีการเรียกร้อง
เปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่เป็นจริง เป็นจริงขึ้นมาได้

ความเปลี่ยนแปลงภายหลังที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

หลังจากจอมพล ถนอม กิตติขจร จอมพล ประภาส จารุเสถียร และพันเอกณรงค์
กิตติขจร ได้ออกจากประเทศไทยไปแล้ว นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ได้แต่งตั้งคณะ
รัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และแถลงนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินต่อ
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2516⁹³ โดยยึดถือหลักการแห่งระบอบ
ประชาธิปไตย ให้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างเต็มที่ และให้
สิทธิเสรีภาพในการเขียน การพิมพ์ อย่างกว้างขวาง โดยไม่ใส่ใจว่า การเขียน การพิมพ์
จะละเมิดพระราชบัญญัติการพิมพ์ และพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่
พร้อมกันนี้รัฐบาลได้ส่งเสริมสนับสนุนบทบาทของนิสิตนักศึกษามากยิ่งขึ้น

การให้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่นั้นนับว่าเป็นลักษณะสำคัญ
ของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ภายหลังจากวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้เกิดเหตุ
การแตก ๆ ขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าลักษณะสังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในด้าน
ความรู้สึกนึกคิด และค่านิยมบางประการ

ปกติ คนไทยส่วนใหญ่มีความอ่อนน้อมต่อผู้มีอำนาจ (Authoritarian Submissiveness)
นับตั้งแต่วัยเด็กจะถูกอบรมสั่งสอนให้มีความเคารพยำเกรงผู้ใหญ่ บิดามารดา อาจารย์ใหญ่ ครู
อาจารย์ เจ้านาย และข้าราชการ จะเห็นว่าคนไทยที่อายุมากแล้วมักไม่เล่นกับเด็ก เพราะ
จะทำให้ขาดความเคารพ ก้าวเตี้ยก็เสมอ ดังคำพูดที่ว่า "เล่นกับหมาหมาเลียปาก" การ

⁹³ ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475-2517) (พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: กุรุรัฐเสรี, 2517), หน้า 1075-83.

อบรมทำให้คนไทยทั่วไปมีลักษณะเผด็จการ หรือมีบุคลิกภาพเผด็จการ (Authoritarian Personality) คือ ขอมคนที่มีอาวุโสกว่า และต้องการให้คนอาวุโสน้อยอ่อนน้อมตน ความรู้สึกนี้ฝังอยู่ในใจคนไทยทุกคน เมื่อนักตั้งขาราชการซึ่งเป็นคนมีอำนาจ ความรู้สึกนี้ถ่ายทอดไปด้วย ทำให้เกิดความยำเกรงเคารพ⁹⁴ พฤติกรรมดังกล่าวจึงกลายเป็นลักษณะคุณค่าของสังคมไทย (Social Value) ที่ยกย่องอำนาจ ยกย่องความมีอาวุโส (Seniority) และนิยมยกย่องการเป็นเจ้านายคน⁹⁵ คุณค่าของสังคมเช่นนี้ เป็นมรดกตกทอดมาแต่อดีต ดังปรากฏในหนังสือวรรณคดีไทยหลายเรื่อง และได้ครอบงำชีวิตความเป็นไปภายในสังคมไทยโดยแฝงมาในรูปของระบบราชการเป็นส่วนใหญ่ ระบบราชการจึงเป็นแบบแผนวัฒนธรรมที่กำหนดความรู้สึกนึกคิด ความประพฤติปฏิบัติ ตลอดจนความสัมพันธ์ภายในสังคมในปัจจุบัน กล่าวคือ ขาราชการ เป็นตัวกระทำ ประชาชนเป็นฝ่ายถูกกระทำ ราชการเป็นตัวนำ ประชาชนเป็นเพียงตัวตาม⁹⁶

อย่างไรก็ตามในระยะหลัง ๆ นี้ลักษณะคุณค่าของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปบ้าง โดยเฉพาะคุณค่า หรือค่านิยมเกี่ยวกับความมีอาวุโสมีแนวโน้มลดต่ำลง โดยเฉพาะในคนอายุประมาณ 20 ปี และ 40 ปี⁹⁷ ฉะนั้น สังคมไทยจึงมีแนวโน้ม กำลังจะ เป็นไปในลักษณะที่เห็นว่าเป็นการไม่สมควรที่จะเคารพนับถือผู้ใหญ่เสมอไปมากขึ้น⁹⁸

⁹⁴ ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์ และ รอส พริสเชีย, เรื่องเดิม, หน้า 51-2.

⁹⁵ ไพฑูย์ ช่างเรือน, ลักษณะสังคมและการปกครองของไทย (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 3.

⁹⁶ เสน่ห์ จามริก, "การเปลี่ยนแปลงและอนาคตของสังคมไทย," บันทึกการสัมมนาเรื่อง เอกลักษณะของสังคมไทยในอนาคต (พระนคร: สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม, 2515), หน้า 110-11.

⁹⁷ สุวีณา เอี่ยมอรพรรณ, "การเปลี่ยนแปลงค่านิยมเกี่ยวกับความมีอาวุโสในสังคมไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาจิตวิทยา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2515) (ลัดสำเนา), หน้า 44.

⁹⁸ พ.อ.บรรจุม อิศุทธ์ และคนอื่น ๆ, รายงานผลการวิจัย เรื่อง ลักษณะบางประการของสถาบันสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย (พระนคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515), หน้า 53-55.

จากข้อสรุปผลงานวิจัยทั้ง 2 เรื่อง แสดงให้เห็นว่าลักษณะคุณค่าของสังคมได้เปลี่ยนไปตามระบอบการเมือง และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ก็ช่วยทำลายความรู้สึกนึกคิด หรือคุณค่าของสังคมดังกล่าวลงไปเป็นอันมาก ยังผลให้ความสัมพันธ์ภายในสังคมเปลี่ยนรูปแบบไปอย่างเห็นได้ชัด ประชาชนที่เคยเป็นฝ่ายตามกลับมีบทบาทเป็นผู้นำต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เพราะเห็นว่าแม้รัฐบาลที่มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดินก็ยังไม่คู่ควรกับประชาชนไปได้ เพราะฉะนั้นประชาชนนักเรียน นิสิต นักศึกษา ซึ่งอยู่ในที่ต่าง ๆ ที่ไม่พอใจผู้ว่าราชการ นายอำเภอ ผู้บังคับกอง ตำรวจ ครู อาจารย์ ก็พากันเดินขบวนขับไล่ ลูกจ้าง กรรมกร เรียกร้องค่าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น ชาวนาชาวไร่ เรียกร้องให้รัฐบาลลดดอกเบี้ยที่ดินให้ แมแต่ข้าราชการตำรวจเมื่อไม่พอใจผู้บังคับบัญชา ก็พากันประท้วง และพระสงฆ์ยังตบตีมนต์ไม่ไคคอง เขารวมเดินขบวนกับชาวนาชาวไร่

การแสดงออกดังกล่าวขมขื่นใจวาทะทบทระเหือนต่อทัศนคติและความเชื่อเก่าๆ โดยสิ้นเชิง หากมองจากสายตาของข้าราชการที่ไม่ยอมรับนิยตชอบคอสังคม และประชาชนที่มีความสุขสบาย ก็เป็นการแสดงออกที่ค่อนข้างจะวนวาย อย่างไรก็ตามถ้ามองดูประชาชนอย่างเข้าใจถึงปัญหาและความเดือดร้อนแล้ว การลุกขึ้นมาเรียกร้องต่อสู้ยอมเป็นปรากฏการณ์ธรรมดาของสังคมในระบอบประชาธิปไตย และไม่ขัดกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ให้สิทธิและเสรีภาพในทางการเมือง การชุมนุม และเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ เป็นต้น

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ภายหลังจากวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จนถึงวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518 สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางจิตสำนึกของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง คติเดิมที่ว่าต่างคนต่างอยู่ได้เปลี่ยนแปลงมาสู่การรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน คือ มีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้น เพื่อใจเป็นอำนาจ เรียกร้องหรือคุ้มครองผลประโยชน์ของตนในทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง หรือใช้เป็นอำนาจในการรวมความสามัคคีเพื่อสังคมโดยส่วนรวม ไทแก กลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย สหภาพเพื่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน กลุ่มส่งเสริมประชาธิปไตย กลุ่ม 99 นวพล สหพันธ์นักศึกษาเสรีแห่งประเทศไทย ศูนย์ศึกษาสิทธิมนุษยชนแห่งประเทศไทย ศูนย์พิทักษ์ความมั่นคงแห่งชาติ กระทั่งแดง

สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย สหพันธ์กรรมกรแห่งประเทศไทย และสามประสาน
เป็นคน

กลุ่มบุคคลที่แสดงบทบาทในการต่อสู้เรียกร้องมากที่สุด เห็นได้ชัด คือ ลูกจ้างกรรมกร
ชาวนาชาวไร่ นักเรียนและนิสิตนักศึกษา ดังจะกล่าวพอเป็นสังเขปดังต่อไปนี้

1. ลูกจ้างกรรมกร

ลูกจ้างกรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรม และรัฐวิสาหกิจ ได้รับความกดดัน
ในด้านค่าจ้างแรงงาน เมื่อมีการใช้กฎหมายแรงงานฉบับใหม่ คือ ประกาศคณะปฏิวัติฉบับ
ที่ 103 ซึ่งมีบทบัญญัติให้คุ้มครองแรงงานไว้ กรรมกรจึงกล้าแสดงความคิดเห็นในเรื่องสิทธิตาม
กฎหมายบาง โดยการนัดหยุดงาน แต่เป็นไปในวงจำกัด เมื่อบรรยากาศทางการเมืองหลัง
วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เปลี่ยนไป ก็ยังมีส่วนสนับสนุนให้กรรมกรเรียกร้องค่าจ้าง
แรงงานเพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง ในเดือนตุลาคม ถึง ธันวาคม พ.ศ. 2516 มีข้อพิพาท
แรงงานเกิดขึ้นถึง 399 ครั้ง และมีข้อพิพาทแรงงานจนถึงขั้นนัดหยุดงานจำนวน 353 ครั้ง
เฉพาะในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2516 มีข้อพิพาทแรงงานมากที่สุด คือ จำนวน 291 ครั้งและ
การนัดหยุดงาน 249 ครั้ง⁹⁹ ส่วนในปี พ.ศ. 2517 ตั้งแต่เดือนมกราคมถึง ธันวาคม มีข้อ
พิพาทแรงงาน 477 ครั้ง และมีการนัดหยุดงาน 357 ครั้ง¹⁰⁰ ซึ่งแสดงว่าการพิพาทแรงงาน
มีจำนวนลดลง

สำหรับสาเหตุที่กรรมกรเรียกร้องค่าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวางนั้นอาจ
กล่าวได้ว่า เป็นสาเหตุที่มาจากหลักเลี้ยงได้ เช่นเดียวกับในหลาย ๆ ประเทศ คือปัญหา
เงินเฟ้อ ภาวะเงินเฟ้อในประเทศไทยเกิดขึ้นมาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2515 และได้ทวีความ

⁹⁹ การพิพาทแรงงานและการนัดหยุดงาน ปี 2516, "การวิเคราะห์สาเหตุและ
แนวทางแก้ไขข้อพิพาทแรงงาน 2516 (กรุงเทพฯ: กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย, 2517),
หน้า 29.

¹⁰⁰ ฝ่ายสถิติแรงงาน กองวิชาการและวางแผน กรมแรงงาน อ้างถึงในการพิพาท
แรงงานและการนัดหยุดงานทั่วประเทศ เดือนมกราคม ถึง ธันวาคม 2517, "รายงาน
สถานการณ์แรงงาน 1 (ตุลาคม-ธันวาคม 2517), ไม่มีเลขหน้า.

รุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนมีผลกระทบมากที่สุดในต้นปี พ.ศ.2517 จากนั้นก็ค่อยๆ ลดลง เป็นอันดับ ส่วนสาเหตุที่เกิดภาวะเงินเฟ้อขึ้นนั้นเป็นผลมาจากความผันผวนของระบบการเงินของโลก การขาดแคลนอาหารและวัตถุดิบที่สำคัญ ๆ ในตลาดโลก และการขึ้นราคาน้ำมันดิบของกลุ่มประเทศอาหรับ เมื่อตอนปลายปี พ.ศ.2516¹⁰¹

การที่ภาวะเงินเฟ้อทวีความรุนแรงขึ้น คนงานลูกจ้าง กรรมกร รู้สึกว่ารายได้ไม่พอที่จะยังชีพอยู่ได้จึงลุกขึ้นทำการเรียกร้องอย่างพร้อมเพรียงกัน ซึ่งเป็นระยะเวลาที่บรรยากาศทางการเมืองเอื้ออำนวยให้

2. ขาวนาขาวไร

ขาวนาขาวไรได้ประสบความเดือดร้อนมาเป็นเวลานาน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ค่อนข้างลำบาก แกร่นแค้น การศึกษาต่ำไม่ค่อยได้รับการเหลียวแลจากรัฐบาลเท่าที่ควร ปัญหาที่สำคัญที่สุดและเรื้อรังมานาน ก็คือปัญหาไม่มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตัวเอง ส่วนที่ดินที่พอมีอยู่บางวันจะตกเป็นของคนอื่น สำหรับชาวนานั้นยังถูกเอารัดเอาเปรียบในเรื่องราคาพืชผล และค่าเช่านา ผลตอบแทนในการทำงานจึงเหลือไม่พอประทังชีวิต ต้องกู้หนี้ยืมสินมาใช้จ่ายปีแล้วปีเล่า สภาพความเป็นอยู่จึงกล่าวได้ว่าสร้างความกดดันให้แก่ชาวไรชาวนามาก เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสภาพในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ขาวนาขาวไรหลายจังหวัดจึงพากันเดินขบวนเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยไถ่ถอนที่ดินให้ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหานี้สิน ค่าเช่านา การประกันราคาข้าว การจัดหาปุ๋ย และเรื่องน้ำ ทั้งนี้ลี้ดนักศึกษาได้ช่วยเหลือสนับสนุนขาวนาขาวไรอย่างเต็มความสามารถ

การเรียกร้องของขาวนาขาวไรสะท้อนให้เห็นลักษณะคณาของสังคมชนบทที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ปกคิลักษณะสังคมชนบทอันได้แก่ขาวนาขาวไรนั้นมีทัศนคติตามประเพณี (Traditional attitude) เช่น ทอแท้ ไม่กระตือรือร้น ไม่ดิ้นรน เฉื่อยชา¹⁰² แต่จาก

¹⁰¹ สมหมาย ภาณี, "ภาวะเศรษฐกิจในรอบปี 2517," วารสารเศรษฐกิจและสังคม, 12 (มกราคม, 2518), 5-25.

¹⁰² ไพฑูรย์ เครือแก้ว, เรื่องเดิม, หน้า 56.

การแสดงออกในช่วงเวลาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าลักษณะเช่นนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป ชาวนามีความกระตือรือร้น คับขัน ต่อสู้โดยไม่หวั่นเกรง จึงจะเห็นได้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ชาวนามหลายจังหวัดพากันรวมชุมนุมที่ท้องสนามหลวง ยื่นขอเสนอให้ทางราชการคุ้มครองเรื่องผลิตผลทางเกษตรมีราคาต่ำ เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2517 ชาวบารองทุกชุดถูกนายทุนคดโกง เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2517 ชาวนาชาวไร่จำนวน 3,000 กวาคนจากหลายจังหวัดร้องเรียนคณะกรรมการช่วยเหลือชาวนา เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 การเปิดอภิปรายของชาวนาชี้แจงให้ประชาชนทราบเกี่ยวกับปัญหาชาวนาเดือดร้อนที่สนามหลวง เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2517 และพร้อมที่จะคืนบัตรประชาชนให้รัฐบาลถ้าไม่ได้รับความเป็นธรรม การเข้าพบราชเลขาธิการสำนักพระราชวัง เพื่อขอคำปรึกษา เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2517 และการเดินขบวนครั้งใหญ่ของชาวนาชาวไร่นิสิตนักศึกษา นักเรียน และประชาชน เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2517 โดยมีพระภิกษุเดินนำขบวน¹⁰³

ภาพชาวนาชาวไร่ได้เสื่อมอห้อม สวมรองเท้าแตะตกเตียงกับนายประกอบ หุตะสิงห์ รองนายกรัฐมนตรี และเจ้าหน้าที่รัฐบาลอย่างไม่ต้องเอาหม้อกุ่มเป่ากางเกง การแสดงความไม่พอใจด้วยการเผาหุตะรองนายกรัฐมนตรี การคืนบัตรประชาชนให้รัฐบาลหรือการเดินขบวนเรียกร้องจากรัฐบาล ย่อมแสดงให้เห็นว่าชาวนาชาวไร่เริ่มไม่หวั่นเกรงต่อการต่อสู้กับรัฐบาล

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของชาวนาชาวไร่ไม่ว่าจะมีนิสิตนักศึกษาช่วยสนับสนุนยุ่งส่งเสริม หรือจะมีเบื้องหลังทางการเมืองหรือไม่อย่างไรก็ตาม ความจริงที่เราจะต้องยอมรับก็คือสภาพสังคมชนบทไม่ได้รับความเป็นธรรม ทั้งนี้เนื่องจากการล่อแหลมต่อการแทรกซึมบ่อนทำลายของผูกรายคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นปัญหาที่มีผลกระทบเทือนต่อความมั่นคงของชาติ¹⁰⁴

¹⁰³ กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ประชาชาติ รายสัปดาห์, สรุปเหตุการณ์ 2517 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประชาชน, 2516), หน้า 44, 102, 132, 149, 192, 222.

¹⁰⁴ ไพฑูริย์ ช่างเขียน, เรื่องเดิม, หน้า 8-10.

การเดินขบวนเรียกร้องของชาวนาชาวไร่จึงนับเป็นผลดี เพราะช่วยกระตุ้นให้รัฐบาลกระตือรือร้นช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง

3. นักเรียน และ นิสิตนักศึกษา

กลุ่มนักเรียน นิสิตนักศึกษา เป็นกลุ่มที่มีบทบาทมากที่สุดจัดว่าเป็นกลุ่มอิทธิพลที่ช่วยแรงเราให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

สำหรับนักเรียนมีความเคลื่อนไหวในเรื่องสิทธิเสรีภาพมาตั้งแต่ก่อนเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยรวมกันจัดตั้งกลุ่มเยาวชนสยาม เมื่อกลางปี พ.ศ. 2515 และขยายตัวเป็นศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515¹⁰⁵ และได้รวมกิจกรรมกับนิสิตศึกษามานาง ภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง นักเรียนเรียกร้องประชาธิปไตยในโรงเรียนมากขึ้น มีการตรวจสอบเนื้อหาการเรียนการสอนโดยเฉพาะวิชาวรรณคดีไทย บทบาทของนักเรียน แม้จะไม่กว้างขวางเท่า นิสิตนักศึกษา แต่จากการแสดงออกอย่างชัดเจนถึงความเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้สึกนึกคิด มีความรับผิดชอบต่อสังคม กล่าวพูด กล่าวแสดงออก ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น การเดินขบวนขับไล่ครู อาจารย์ นายอำเภอ นายตำรวจ และผู้ว่าราชการจังหวัด เมื่อต้นเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2516 การจัดอภิปรายเรื่องประชาธิปไตยในโรงเรียน เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2516 นักเรียนอาชีวศึกษาทำการประท้วงกระทรวงศึกษาธิการ เรียกร้องให้มีการปรับปรุงหลักสูตรอาชีวศึกษาให้ดีขึ้น เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2517 ชุมนุมภาษาไทยสวนกุหลาบ จักรนิทรรศการสัปดาห์วิจารณ์แบบเรียนวรรณคดีไทย ระหว่างวันที่ 24-27 มิถุนายน พ.ศ. 2517 การจัดนิทรรศการของนักเรียนโรงเรียนสตรีวิทยา และการเดินขบวนประท้วง ที.ไอ.เอ. และสนามมา¹⁰⁶

¹⁰⁵ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย, เรื่องเดิม, หน้า 206-07.

¹⁰⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 241-330. และกองบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ประชาชาติรายสัปดาห์, เรื่องเดิม, หน้า 10, 82, 172.

ส่วนนิสิตนักศึกษาที่ถือว่าเป็นพลังผลักดันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ไทยนั้น รัฐบาลโคสส่งเสริม สนับสนุนให้มีบทบาทมากยิ่งขึ้น ดังปรากฏในนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน ข้อที่ 13 ความว่า

รัฐบาลนี้จะส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยมีเสรีภาพและมีความรับผิดชอบทางวิชาการ มีความอิสระและคล่องตัวในการบริหารงานของมหาวิทยาลัย ทั้งในด้านการเงินและการบริหารบุคคล ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างนิสิตนักศึกษากับรัฐบาล และสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข¹⁰⁷

ในระยะแรก ๆ นิสิตนักศึกษาได้ปฏิบัติงานช่วยรัฐบาล สามารถช่วยแนะแนวนโยบายในการดำเนินงานของรัฐบาลอย่างคล่องแคล่ว นายกรัฐมนตรีจะตัดสินใจทำอะไรลงไปแม้แต่เรื่องเกี่ยวกับราชการก็ต้องฟังเสียงนิสิต นักศึกษาก่อน เพราะเป็นฝ่ายที่ประชาชนให้การสนับสนุนเป็นกำลังใจอยู่เบื้องหลัง บทบาทของนิสิตนักศึกษายุคนี้จึงขยายขอบเขตกว้างขวางมากยิ่งขึ้นในหลาย ๆ ด้าน ก็จะเห็นได้จากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การช่วยเหลือตำรวจในการปฏิบัติงานในระยะแรก ๆ ภายหลังจากการวันที่ 14 และ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ช่วยดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งคัดเลือกมาจากสมาชิกสภาแห่งชาติ เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2516 ประท้วงการสร้างสนามบินหนองงูเห่า และการสร้างสถานีเรดาร์ บนยอดคดอยอินทนนท์ ช่วยรัฐบาลสำรวจสินค้าที่กักตุนในโกดังของบริษัท "ท่าเสือ" เมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2517 เดินขบวนต่อต้านนายกรัฐมนตรีของประเทศไทยเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2517 การเดินขบวนประท้วง ซี.ไอ.เอ. จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมประชาธิปไตยและโครงการกลับสู่ชนบท เพื่อเผยแพร่ประชาธิปไตยทั่วประเทศในระหว่างปิดภาคเรียน (ประมาณเดือนเมษายน ถึง พฤษภาคม พ.ศ. 2517) ชุมนุมประท้วงเจ้าของโรงเรียนราษฎร์ที่ไลศครูออก เมื่อวันที่ 11 และ 18 เมษายน พ.ศ. 2517 การจัดนิทรรศการจีนแดง เมื่อวันที่ 23 มกราคม ถึง 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2517 การคัดค้านโครงการอ่างเก็บน้ำมาบประชัน

¹⁰⁷ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, เรื่องเดิม, หน้า 1003.

เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2517 ประทวงรัฐบาลมาเลเซียกรณีนายโมฮัมเมด อัสรี สนับสนุนขบวนการแบ่งแยกดินแดน 4 จังหวัดภาคใต้ เมื่อวันที่ 16 และ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2517 เรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เกี่ยวกับเรื่องอายุของผู้ลงเสียงเลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการยกเลิกวุฒิสมาชิก เมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2517 การจัดนิทรรศการ "มหกรรมทางการเมือง" ระหว่างวันที่ 9 ถึง 13 ตุลาคม พ.ศ. 2517 การร่วมจัดงานพระราชทานเพลิงศพวีระชน ระหว่างวันที่ 13 ถึง 15 ตุลาคม พ.ศ. 2517 การเรียกร้องให้สภานิติบัญญัติยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 199 และพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2517 การสนับสนุนการต่อสู้เรียกร้องของชาวนาชาวจังหวัดต่างๆ และกรรมกรในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งการประชุมประท้วงการกลับมาของจอมพล ถนอม กิตติขจร เมื่อวันที่ 27 และ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2517¹⁰⁸

การดำเนินงานของนิสิตนักศึกษาภายใต้การนำของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยในระยะแรก ๆ ใ้รับการกล่าวขวัญ ยกย่องสรรเสริญจากประชาชนโดยทั่วไป แต่ภายหลังบทบาทของศูนย์กลาง เน้นทางการเมืองมากเกินไป โดยมีได้คำนึงถึงนิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่อันเป็นกำลังสำคัญ และมีได้คำนึงถึงปัญหาเฉพาะหน้าของกรรมกร ชาวนาอันเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ หารู้เรื่องการเมือง จริงอยู่การแก้ไข้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมนั้นจะต้องควบคู่ไปกับการเมือง แต่ในสายตาของประชาชนโดยทั่วไปแล้วยังมองไม่เห็นความสำคัญของการเมืองนัก ประชาชนจึงตามนิสิตนักศึกษาไม่ทัน และเริ่มเสื่อมความนิยมนิสิตนักศึกษาลงไปบ้าง สาเหตุที่นับว่าสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเริ่มเสื่อมศรัทธาคือ เรื่องการเงิน รวมทั้งความขัดแย้งในแนวความคิด และการปฏิบัติงานของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย

อย่างไรก็ตามกลุ่มนิสิตนักศึกษาในแต่ละมหาวิทยาลัยก็ยังมีบทบาท มีความคิดที่จะสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่ยุติธรรม แต่ด้วยการหรือแนวปฏิบัติอาจจะรุนแรง

¹⁰⁸โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย, เรื่องเดิม, หน้า 241-330 และกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ประชาชาติ รายสัปดาห์, เรื่องเดิม, หน้า 10, 85, 117, 139, 149, 157, 172, 209, 251.

หรือแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่วุ่นวาย ซึ่งขัดกับความรู้สึกของประชาชนโดยทั่วไป หรือขัดกับผลประโยชน์ของประชาชนบางกลุ่ม และกระทบกระเทือนข้าราชการบางกลุ่ม ควบคู่กับความนิยมพหุนิยมลัทธิสังคมนิยมซึ่งเริ่มลดน้อยถอยลงไปจากประชาชน กลุ่มอิทธิพลบางกลุ่ม และสื่อมวลชนบางกลุ่มได้ต่อต้านด้วยวิธีการต่าง ๆ บางครั้งนักศึกษากลุ่มนี้ประกาศว่า เป็นผู้นอนทำลายชาติ

อันที่จริงมีนักศึกษามางกลุ่มนิยมลัทธิสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ ดังจะเห็นได้จากการจัดพิมพ์หนังสือเผยแพร่ลัทธิดังกล่าว ฉะนั้นวิธีการหรือแนวปฏิบัติจึงออกมาในรูปของปลุกระดมมวลชน การปฏิบัติด้วยวิธีรุนแรง ขณะเดียวกันก็มีนักศึกษามางกลุ่มที่ไม่นิยมลัทธิดังกล่าว แต่มีความมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมด้วยความจริงใจ และมีวิธีการแนวปฏิบัติที่แข็งกร้าว มีความคิดเห็นรุนแรง ซึ่งอาจจัดเป็นกลุ่ม "แนวซ้ายใหม่"(The New Left) อันเป็นกระบวนกรทางการเมืองของนักศึกษาในประเทศต่าง ๆ ในโลกเสรี¹⁰⁹

การแสดงออกของนักศึกษาคด้วยวิธีการต่าง ๆ บางครั้งไม่มีอิสระพอจะเห็นได้ว่านิสิตบางคนเป็นกรรมการพรรคการเมือง ขณะเดียวกันนักการเมืองตลอดจนครู อาจารย์ ยอยากเล่นการเมือง ก็อาศัยไต่หลังนิสิตนักศึกษาเหล่านี้ การมีเบื้องหน้าเบื้องหลังทางการเมืองเช่นนี้ ย่อมเป็นทางทำลายศรัทธาของประชาชนที่เคยมีต่อนิสิตนักศึกษาโดยส่วนรวมด้วย

ฉะนั้นการเดินขบวน การประท้วง การเรียกร้องจากรัฐบาล หรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ก็ดี มักถูกโจมตีจากสื่อมวลชนบางกลุ่ม และถูกกลองกวน ทอโบ้โตจากกลุ่มบุคคลบางกลุ่ม เช่น กลุ่มกระหิงแดง ศูนย์พิทักษ์ความมั่นคงแห่งชาติ และ นวพล เป็นต้น

ความขัดแย้งทั้งในด้านหลักการและวิธีการระหว่างนิสิตนักศึกษา กับประชาชนบางกลุ่มนี้ แม้จะดูไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย แต่ก็ปรากฏการณ์ในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งการขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ เพราะการขัดแย้งเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา และถ้าหากการแสดงออกเป็นไปตามกติกาศงสังคมแล้วยอมทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นได้

¹⁰⁹ ธานีรินทร์ ทรัพย์วิเชียร, เรื่องเดิม, หน้า 42-43.

จะเห็นได้ว่าความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเมื่อวันที่ 14 และ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ยังผลให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวาง บุคคลกลุ่มใดมีอุดมคติ หลักการหรือความคิดเห็นที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมไปในแนวใด ก็แสดงออกมาในแนวนั้นในรูปของการอภิปราย การจัดกิจกรรม ตลอดจนการเรียกร้อง การประท้วง และการเดินขบวน เป็นต้น การแสดงออกด้วยวิธีต่าง ๆ นี้นิยมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นอุดมคติ หลักการ และทัศนคติของกลุ่มบุคคล เพราะกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา แต่บางครั้งการแสดงออกก็เป็นเครื่องชี้เจตนาไม่ชัดเจนนัก เพราะการแสดงออกอาจถูกชักจูงหรือมีเบื้องหน้าเบื้องหลังโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความเปลี่ยนแปลงบางอย่างในสังคมจึงยังมองไม่เห็นชัดเจนนัก อาจเป็นเพราะประชาชนกำลัง "สนุก" กับประชาธิปไตยก็เป็นได้

อย่างไรก็ตามการแสดงออกซึ่งอุดมการณ์ และทัศนคติที่ถือเป็นความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนนั่นคือ การแสดงความคิดเห็นออกมาในรูปของการเขียน และการพิมพ์

ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มีการจัดพิมพ์หนังสือทางการเมืองเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะหนังสือที่วาดด้วยลัทธิสังคมนิยม และคอมมิวนิสต์ รวมทั้งประวัติการต่อสู้ของผู้นำ นักปฏิวัติ และนักเขียน เช่น คาร์ล มาร์กซ (Karl Marx) วี.ไอ.เลนิน (V.I. Lenin) เหมาเจ๋อตุง (Mao Tse-Tung) เช เกอวาร่า (Che Guevara) แฟรงค์ เฟนอน (Frantz Fanon) โฮจิมินห์ (Ho Chi - Minh)ฌอง ปอล ซาทร์ (Jean Paul Sartre) และ อัลแบร์ คามูลู (Albert Camus) ซึ่งให้เห็นถึงความสำนึกของรัฐบาลที่ไ้ระบอบการปกครองและระบบเศรษฐกิจตามลัทธิดังกล่าว ซึ่งให้เห็นกลาย ๆ ว่าประเทศไทยนั้นสังคมกำลังเสื่อมโทรม ควรหาทางแก้ไขโดยการเอาแบบอย่างจีนคอมมิวนิสต์หรือประเทศสังคมนิยม

การที่รัฐบาลให้สิทธิเสรีภาพทางการเมืองอย่างกว้างขวางนี้ยอมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางสังคมขึ้นได้ และสังคมที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงในเรื่องสิทธิเสรีภาพก็ย่อมมีอิทธิพลทำให้เกิดหนังสือดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ความเปลี่ยนแปลงหรือแนวโน้มของหนังสือประเภทนี้จะมีมากขึ้นหรือลดลงก็จะตองผูกพันต่อไปในอนาคต ส่วนอิทธิพลของหนังสือจะมีบทบาทในการสร้างสรรค์หรือเปลี่ยนแปลงสังคมไปมากน้อยเพียงใดนั้นจะต้องศึกษาวิจัยกันต่อไป

การจัดพิมพ์หนังสือระหว่างวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ถึงวันที่ 26 มกราคม

พ.ศ. 2518

ปริมาณการจัดพิมพ์หนังสือทางการเมือง

ภายหลังจากเหตุการณ์วันที่ 14 และ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2516 การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นตามมา และยิ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการจัดพิมพ์หนังสือด้วย เพราะรัฐบาลให้สิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะทางการพิมพ์ แม้จะมีข้อเขียนที่ละเมิดพระราชบัญญัติการพิมพ์ และพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ รัฐบาลก็มีได้ทักท้วงหรือจับกุมแต่ประการใด จึงถือเป็นนิมิตต์ดีในวงการหนังสือที่มีการเขียนการพิมพ์หนังสือทางการเมืองเป็นจำนวนมาก ทำให้การศึกษาหาความรู้แพร่หลายอย่างกว้างขวาง เพิ่มทั้งด้านปริมาณ แนวคิด และเนื้อหา ทางด้านหนังสือพิมพ์ และวารสาร ได้มีการผลิตเพิ่มขึ้นหลายฉบับ เฉพาะในช่วงเวลาดังแต่วันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ถึงวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2517 มีหนังสือพิมพ์ และวารสารไทย เพิ่มขึ้น 806 ฉบับ ภาษาอังกฤษ 16 ฉบับ และภาษาจีน 30 ฉบับ¹¹⁰

สำหรับปริมาณการผลิตหนังสือทางการเมือง ผู้วิจัยได้สำรวจจากบัญชีรายชื่อหนังสือที่ตีพิมพ์ในประเทศไทยที่หอสมุดแห่งชาติ ได้รับตามพระราชบัญญัติการพิมพ์ พุทธศักราช 2484¹¹¹ ที่หน่วยจัดหาหอสมุดแห่งชาติ อย่างไรก็ตามหอสมุดแห่งชาติมิได้รับหนังสือที่ตีพิมพ์ในประเทศไทยครบทุกเรื่อง เพราะบางครั้ง ผู้โฆษณาละเมิดพระราชบัญญัติการพิมพ์ไม่ยอมส่งหนังสือให้หอสมุดแห่งชาติ¹¹² ฉะนั้น เพื่อให้ได้ปริมาณการผลิตหนังสือทางการเมืองที่แท้จริง

¹¹⁰ เสถียร จันทิมาธร, "หนังสือขายดีอันอย่างวิเคราะห์," ประชาชาติรายวัน, 29 ธันวาคม 2517, หน้า 8.

¹¹¹ ตามบัญชี ในมาตราที่ 20 ความว่า "ให้ผู้นิเทศาส่งสิ่งพิมพ์ที่พิมพ์ขึ้นในราชอาณาจักรสองฉบับให้หอสมุดแห่งชาติในกำหนดเจ็ดวันนับตั้งแต่พิมพ์เสร็จโดยไมคิดราคาและค่าส่ง"

¹¹² การที่ผู้โฆษณาละเมิดพระราชบัญญัติการพิมพ์ อาจเป็นเพราะว่าบทกำหนดโทษเบาเกินไป จะเห็นได้จากมาตราที่ 59 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า "ผู้โฆษณาใดละเลยไม่ส่งสิ่งพิมพ์ให้หอสมุดแห่งชาติ ตามมาตรา 20... มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสิบสองบาท"

ผู้วิจัยจึงสำรวจตลาดหนังสือด้วยตนเอง โดยสำรวจจากรายชื่อหนังสือของสำนักพิมพ์ สำรวจจากร้านจำหน่ายหนังสือในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ไลบรารี คึกฤทธิ์สยาม ดวงมณี สยามปริทัศน์ แพร่พิทยา โอเคียนส์โตร์ รวมสาส์น ศงส์วิทยา วันทิพย์ รวมทั้งสำรวจจากผู้ชายปลีกตามแผงหนังสือในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง แผงหนังสือพัฒนาสมอง และสำรวจจากห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ และห้องสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยรามคำแหง ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร) และสำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

จากการสำรวจปริมาณการผลิตหนังสือดานการ เมืองในช่วงเวลาดังกล่าว มีการผลิตหนังสือดานการ เมือง จำนวน 335 เล่ม¹¹³ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วางขอบเขตของหนังสือทางดานการ เมืองไว้ว่าจะต้องมีเนื้อหาตามข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1. อุดมการ ทฤษฎี และ ประวัติความคิดทางการเมือง
2. สถาบันทางการเมือง
3. กฎหมายสาธารณะ
4. พลังการเมือง
5. รัฐประศาสนศาสตร์
6. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
7. การปกครองเปรียบเทียบ

อย่างไรก็ตามการที่จะกำหนดขอบเขตว่า หนังสือเล่มใดเป็นหนังสือทางการเมืองนั้นเป็นสิ่งที่ยุ่งยากมาก เพราะหนังสือบางเล่มมีเนื้อหาเกี่ยวโยงกันหลายสาขาวิชา เช่น อาจกล่าวถึง เรื่อง สังคม เศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย บางเล่มกล่าวถึงประวัติศาสตร์

¹¹³ดูภาคผนวก ก. หน้า 200 และภาคผนวก ข. หน้า 248.

และการเมืองบางเล่มกล่าวถึง ปรตวาท วรรณคดี และการเมือง จากการสำรวจหนังสือจาก หองสมุดต่าง ๆ ก็พบว่า หนังสือขอเรื่องเดียวกัน แต่หองสมุดต่าง ๆ จัดหมวดหมู่แตกต่างกัน

ฉะนั้นในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงวางเกณฑ์ไว้ว่า หนังสือเล่มใดมีเนื้อหาเกี่ยวโยงกัน หลายสาขาวิชา และถ้ามีเนื้อหาทางการเมืองควรถูกถือว่าอยู่ในขอบเขตของหนังสือทางด้านการเมือง

จากปริมาณการผลิตหนังสือที่สำรวจได้ 335 เล่ม นี้ แสดงให้เห็นความเคลื่อนไหว ในวงการหนังสือหลังวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ซึ่งได้เปลี่ยนโฉมหน้าตลาดหนังสืออย่าง ชัดเจน คือ มีการผลิตหนังสือทางคานอุมการ ทฤษฎี และลัทธิการเมืองอย่างกว้างขวาง และมีแนวโน้มสูงขึ้นโดยเฉพาะหนังสือเกี่ยวกับลัทธิสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์¹¹⁴ นอกจากนี้ ผลงานของนักเขียนรุ่นก่อน ๆ ที่ถูกห้ามตีพิมพ์ได้รับการออกจัดพิมพ์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งมีทั้ง หนังสือทางด้านการเมือง การวิจารณ์สังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งหนังสือเกี่ยวกับประวัติของ นักประพันธ์ และผลงานประเภทศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน เช่น ประวัติและผลงาน ของกุหลาบ สายประดิษฐ์ จิตร ภูมิศักดิ์ สุวัฒน์ วรดิลก อิศรา อมันตกุล เป็ลื่อง วรรณศรี อินทรายุทธ และสุภา ศิริมานนท์ เป็นต้น

นอกจากหนังสือด้านการเมือง และประเภทศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชนแล้ว ยังมีหนังสืออีกกลุ่มหนึ่งที่นับว่าได้รับการจัดพิมพ์อย่างกว้างขวาง ได้แก่หนังสือเกี่ยวกับประเทศ **สาธารณรัฐประชาชนจีน** หรือ จีนแดง ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์และการท่องเที่ยว รวมทั้งชีวประวัติการ คอสูของผู้นำ เช่น เหมาเจ๋อตุง และ โจวเอินไหล ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนใน ความรู้สึกของคนไทยส่วนใหญ่เป็นดินแดนที่เรลัับนากลัวเปรียบเหมือนนรก หรือผู้ทำลายล้าง ทั้งนี้เป็นผลมาจากการโฆษณาชวนเชื่อและเสียงเลาดี้อทำให้ประชาชนมองเห็นภาพในด้านไม่ดี ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เมื่อวันที่ 14 และ 15 ตุลาคม พ.ศ.2516

¹¹⁴ การอภิปรายผลการวิจัย บทที่ 5 หน้า 173-80.

จึงมีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างกว้างขวาง ทั้งด้าน
การจัดนิทรรศการ และการจัดพิมพ์หนังสือ

ผู้จัดพิมพ์หนังสือทางการ เมือง

ผู้จัดพิมพ์หนังสือทางการ เมืองระหว่างวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ถึงวันที่26
มกราคม พ.ศ.2518 ได้แก่สำนักพิมพ์ และ กลุ่ม ชมรม สนิยแนวร่วม หรือองค์การต่างๆ
ของนักเรียน นิสิตนักศึกษาในสถาบันต่าง ๆ สำหรับกลุ่มต่าง ๆ ที่ไม่ใช่สำนักพิมพ์นั้นว่ามี
บทบาทมากในฐานะ เป็นผู้จัดพิมพ์หนังสือทางการ เมือง จึงจะเห็นได้จากรายชื่อผู้จัดพิมพ์ดัง
ต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กลุ่มกิจกรรมนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์

กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์

กลุ่มพลังโคม

กลุ่มวรรณกรรม

กลุ่มศึกษาชาวนา

ชุมนุมนักศึกษาชาว किसान

ชุมนุมวรรณศิลป์

ชมรมโคม-ทักษิณ

ธรรมศาสตร์ เสรี

ฝ่ายวิชาการ กลุ่มกิจกรรมนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์

ศูนย์นักศึกษาพัฒนา

องค์การนักศึกษา (อ.ม.ธ.)

องค์การบริหารองค์การนักศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลุ่มศึกษาค้นคว้าการเมือง
 คณะกรรมการจัดนิทรรศการสังคมนิยม
 คณะกรรมการนิสิตคณะรัฐศาสตร์
 จุฬาประชาชน
 ชมรมประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
 ชมรมรัฐศึกษา
 ชมรมหนังสือดาวเรือง
 แนวร่วมจุฬาฯ
 สโมสรนิสิต (ส.จ.ม.)
 องค์การบริหาร ส.จ.ม.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กลุ่มรามเสรี
 ชมรมคนรุ่นใหม่
 ชมรมรัฐศาสตร์
 ทักษณาราม
 องค์การนักศึกษา

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กลุ่มนิสิตอาสาพัฒนาชนบท
 ชมรมสังคมนิยมศาสตร์
 สภากาแฟ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ชุมชนวรรณศิลป์
 แนวร่วมนักศึกษา
 สโมสรนักศึกษา

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้จัดพิมพ์เป็นนักเรียน นิสิตนักศึกษา และ ประชาชน ได้แก่

กลุ่มครูดี เด็ก

กลุ่มนักศึกษาประชาชน เพื่อพัฒนาชนบท

กลุ่มนิสิตนักศึกษาเพื่อวิชาการ

กลุ่มนิสิตนักศึกษาเยาวชนพัฒนา

กลุ่มเพชรปริทัศน์ (ใหม่)

กลุ่มเยาวชนอิสระ

กลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต

กลุ่มวิชาการเพื่อประชาชน

กลุ่มวิชาการสวนแก้ว มหาวิทยาลัยศิลปากร

กลุ่มส่งเสริมสภาพทางการศึกษา

คณะกรรมการนักเรียนส่วนภูมิภาค

ชมรมแนวร่วมประชาธิปไตย

ชมรมหนังสือเปลวไฟ

ชมรมหนังสือยูงรำแพน

ชมรมหนังสือวังแก้ว

ชมรมหนังสือแสงจันทร์

ชมรมหนังสือแสงตะวัน

ชมรมหนังสืออิสระ

แนวร่วมนักศึกษาเชียงใหม่

แนวร่วมนิสิตประสานมิตร

นิตยสาร มหาวิทยาลัยมหิดล

ศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทย

ศูนย์กลางนิสิตครูแห่งประเทศไทย

ศูนย์กลางนักศึกษาภาคเหนือ

ศูนย์กลางนิตินักศึกษากาฬไค
 ศูนย์กลางนิตินักศึกษากาฬเหนือ
 ศูนย์กลางนิตินักศึกษากาฬอีสาน
 ศูนย์กลางนิตินักศึกษาแห่งประเทศไทย
 สถานักศึกษาวิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาของกรม
 สถาปนิกขระบอบรัฐธรรมนูญและพัฒนาการเมือง
 สหพันธ์นักศึกษาเสรีแห่งประเทศไทย
 สหพันธ์นิตินักศึกษาราวไกลแห่งประเทศไทย
 สหพันธ์อาชีพแห่งประเทศไทย
 องค์การนักศึกษาศาสนา บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

เมื่อพิจารณาข้อมูลผู้จัดพิมพ์ดังกล่าวแล้ว จะเห็นว่ากลุ่มนิตินักศึกษาในมหาวิทยาลัย มีบทบาทในการจัดพิมพ์หนังสือทางการเมือง โดยเฉพาะหนังสือที่เนื้อหาเกี่ยวกับลัทธิการเมือง จากจำนวนหนังสือลัทธิการเมือง 94 เล่ม มีกลุ่มนิตินักศึกษาเป็นผู้จัดพิมพ์ถึง 39 เล่มด้วยกัน

จากปริมาณการผลิตหนังสือทางการเมือง และรายชื่อกลุ่มผู้จัดพิมพ์ในสถาบันต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มในการจัดพิมพ์หนังสือซึ่งดำเนินไปอย่างกว้างขวางภายหลังที่สิทธิเสรีภาพทางการเมืองได้กลับมาสู่ประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย เนื้อหาของหนังสือที่จัดพิมพ์ มีขอบเขตรอบคลุมทุกลัทธิการเมืองที่กำลังเผชิญหน้ากันอยู่ในระบบการเมืองของโลกปัจจุบัน เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ทางการศึกษา ผู้วิจัยจำเป็นต้องศึกษาเนื้อหาของหนังสือเหล่านั้นอย่างถี่ถ้วน เพื่อค้นหาแนวโน้มของหนังสืออย่างแท้จริง เรื่องประโยชน์ของการเสนอหนังสือให้กับผู้อ่านโดยทั่วไป ในการศึกษาเนื้อหาของหนังสือลัทธิการเมืองอันรัดกุมซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการ "วิเคราะห์เนื้อหา" (Content Analysis)